

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

Излази половином свакога мјесеца у свескама до 3 табак. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

ОПМОЋНО УПУСТВО

вашим свештеницима обављају исповиједи

BIBLIOTEKA M.

CRNE GORE DJURĐE

— CRNOJEVIĆ

3. Ред за приступање на исповијед ваља мирно очекивати без сваке сметње онога, који се тада на исповиједи пред духовником налази.

Има некијех дана у часне велике пости, у којијема народ гомилом поврви на исповијед. Почем се у многијема парохијама налази само по један свештеник, по томе исповијед споро се свршава. Зато они, који дођу на исповијед, гдје је теква гомила окупљеног народа, дужни су мирно и без натјецања очекивати ред, да приступе на исповијед. Строго треба избјегавати сваку и најмању грају, која би могла помести онога, који се тада пред духовником на исповиједи налази.

Гуркати се, дакле, кроз гомилу окупљеног народа, који чека ред за приступ на исповијед, није дозвољено.

Свако гуркање при овој прилици не само што би узнемиривало савјест онијех, који са страхом очекују, да исповијешћу себи олакшају тежину гријеха, него би такви тијем показао, да у себи нема истинитога кајања, а још мање појма о значају и важности ове свете спаситељне тајне.

Свештеник у вријеме исповиједи занима се лијечењем покајаникове душе. Те по томе покајаник при исповиједи слуша савјете духовнога оца — свештеника —, који се односе на бољу поправку будућега живота његовог, и ка исцјељењу његове душевне болести. Представимо себи, кад је неко од нашијех сродника болестан, ми се онда трудимо, да га лармом не узнемиравамо; а тако кад га лекар лијечи, ми тада избјегавамо, да лекара не сметамо, т. ј. да га не пометемо у ономе, што би нашему болеснику имао да проиште за његово оздрављење. Тако ваља поступати и при исповиједи, јер је овдје ствар исцјељења душе и њеног избављења од вјечне погибије. Свештеник на исповиједи, по даној му од Бога власти покајанику казује осуду или опроштење и помиловање.

Кад би на пр. владалачки посланик јављао вољу владаочеву, крив би био онај, који би тада правио жубор, ларму и сметњу; тако бива крив онај, који би правио жубор и немир онда, кад свештеник — посланик цара небеснога — јавља вољу Божију покајанику — ближњему брату нашему.

Кад се когод између нас занима важнијем послом, то пристојност не дозвољава, да таквоме сметњу правимо. Тако, дакле, ваља поступати и при исповиједи; јер у то вријеме свештеник и покајаник занимају се врло важнијем послом, који се односи на спасење душе. Зато нико нема право, да их помета у обављању тако светога дјела.

Није дозвољено нити је пристојно стојати близу онога мјеста, гдје се обавља исповијед. Јер кад би испо-

виједајући се покајаник видио, да неко стоји близу, застидио би се исповиједати свештенику своје гријехове бојећи се, да би то могла чути особа ондје у близини стојећа. Зар не би тешку одговорност пред Богом понио онај, који би сметнуо нечије спасење? — Заиста би! Стојећи близу онога мјеста, гдје се исповијед обавља, такви би у тешки гријех себе увалио. Јер ако би такви чуо чију исповијед, тијем би нарушио установу свете цркве, која наређује, да исповијед буде и остане за вазда тајна. Осим тога чујући гријех својега ближњега брата, могао би о њему понијети рђаво мишљење, па га за то осудити, а ко осуђује другога сâм бива осуђен. Тако тијем начином могао би чути и који гријех, за кога прије није ни знавао, и то могло би му дати повода, да и он сâм падне у такви гријех. Таквијем начином сотона могао би посијати рђаве мисли у души таквога слушаоца, и то баш онда, кад би се имао спасти, могао би погинути.

Сваки треба да удаљен стоји од онога мјеста, гдје се исповијед свршава, па ондје да мирно стоји и пажљиво промишља о својијема гријеховима. Таквијем начином гријехови стајали би покајанику у памети, да их може по реду и без сваке сметње исповиједати онда, кад га ред дође, да на исповијед приступи.

У таквој мирноћи покајаник стојећи могао би свестрано промишљати о прошлости свога живота, и из дубине душе своје замолити Господа, да му сагрјешења опрости, и да га удостоји Својега божанственога помиловања.¹²⁾

Може бити, да по гдје кога домаћи послови изазивљу, да се што прије кући поврати, те се такви за то и натијече, да и безредно приступи на исповијед. Али то није довољно за оправдање. Пошто је исповијед

¹²⁾ Поученія Јоанна Архангелскаго. Изданіе шестое, стр. 97. С.-Петербургъ 1889 год.

врло важно дјело за свакога хришћанина, зато кад се ко спрема на исповијед, то дужан је за толико отклонити све друге своје послове.

У изванреднијем случајевима, кад би некога необходна потреба изазивала, да се час прије кући поврати, тај би имао дошавшима на исповијест објаснити своју нужду и замолити их, да би му добровољно мјесто уступили, да прије може приступити на исповијест.

4. Ниједан гријех на исповиједи не ваља утајити ни заборавити

Ко би намислио, да који гријех свој на исповиједи утаји, тај би се усудио тијем варати Бога, који све зна и види. Да би се покајаник сачувао оваквога тешкога гријеха, ми ћемо овдје привести два случаја, из којијех ће се увјерити, како су погинули они, који су хтјели обманути Бога!

Каин и Авељ принијели су Богу жртву и то: Каин од плодова земнијех а Авељ од својега стада. Бог је примио Авељову жртву као праведну, а Каинову одбио је зато, што није била искрена.

Црквени учитељи тумачећи ово наводе узрок, зашто је Каинова жртва била одбијена, а Авељова примљена. Они то објашњавају тијем, што Каин није принио Богу жртву од онога, што је најбоље било у плодовима његовога земнога рада, него да је принио нешто, што је било најгрђе. И за то је одбивена била његова жртва; јер је Каин таквијем поступком хтио обманути Бога!

Авељ напротив принио је Богу жртву од онога, што је најбоље имао у својему стаду, па му је за то Бог и примио жртву, јер је била принесена од правога и чистога срца.

У дјелима апостолским читамо, како је погинуо њеки Ананије и његова жена Сапфира зато, што су хтјели да преваре Господа! На питање апостола Петра они су при-

јеварно одговорили. Исповијед њихова била је предходно с намјером умишљена — на обману Бога! За такви њихов дрски поступак они су обојица смрћу кажњени били.

Има ли и данас код нас таквијех примјера — на жалост има! А на првome мјесту разумијевају се они, који се усуде с намјером на исповиједи утајити који свој мањи или већи гријех.

Да би се такви сачували тога неопростивога гријеха довољно ће бити да помисле на више приведена два случаја. Овијем покајник опоменуто нека добро утуви, да се вазда чисто и искрено пред Богом исповиједа. ¹³⁾

И ако покајаник баш и не бива за заборављени на исповиједи гријех одговоран у оноликој мјери, као за онај гријех, који би с намјером утајио, али опет је и за њега одговоран, јер и такви остаје као терет на његовој души.

Људима особито добријема и побожнијема при крају њихова живота погледјемо даје Филику, да се сјете својијех гријехова, које су заборавили на исповиједи казати.

За увјерење овога ми ћемо овдје привести причу једнога књижевника. У једноме мјесту био је човјек од својих 28 година. Он је био својима надлежнијема старјешинама покоран и послушан; ни с ким се није он свађао; са сваким је живио у миру и љубави; ма да би му когод и неправо што учинио, он је све то тријељиво сносио. Био је побожан, цркву је празником редовно походио. Премда је и сам био сиромашног стања, али је опет сиромаше по могућству потпомагао. — Једном рјечју био је човјек поштен и богобојажљив. Но у потоње дане осјетио је велику немоћ у животу. Он тако видећи себе у слабоме здрављу, позвао је свештеника, да га исповиједа и причести. Не бијаху иза тога прошле још двије седмице, а он опет позива свештеника, да га испо-

¹³⁾ Троицкіе листки Том 1. страна 789. Москва 1880. год.

вијета и причести, што је по његовој жељи и учињено. Иза тога два или три дана опет је позвао свештенике да над њим освештају масла. Из дана у дан живот се његов очигледно прекидао. Једног дана он је видио привиђење, гдје се код постеље његове бијаше окупила гомила злијех духова, а подаље од њих у бијелим хаљинама два прекрасна младића. Међу једнијема и другијема била је страшна препирка о души болеснога. Зли духови говораху, да душа болесникова њима припада, а младићи опет да припада њима, по томе што је он вазда био побожан и што је гријехове своје покајањем пред Богом очистио. Нечастиви духови рекоше, да болесник има неколико гријехова, које није још никад исповијетао пред свештеником, и за то да његова душа њима припада. При томе они су му изнијели пекле гријехове, које је он још у младости учинио, па заборавио да их исповијета. Кад то болесник чује, сјети се, да те гријехове збиља нигда није исповијетао. За оправдање своје он је хтио рећи, да су ти гријехови остали не с намјером, него заборавом, али од страха онијемље, те не могаше говорити. Но у мјесто њега рекоше они два младића, да болесник има времена да своје заборављене гријехове исповијета докле је још у животу. Послије тога злијех духова не стаде и привиђење се сврши. Уплашени тијем болесник одмах је дао позвати свештеника, којему је казао све, што је видио и чуо. Он му је заборављене гријехове исповијетао, па је иза тога убрзо умро“.

„У другојем опет мјесту бијаше неки старац, човјек од својијех 80. година. Он при смрти будући нареди својијема домаћима да позову свештеника, да га исповијета и причести. Пошто га је свештеник исповијетао подиже се болесник да се причести. Баш кад свештеник шћаше, да му св. ожицу ка устима принесе, у томе падне частица св. причешћа из ожице на сто. Свештеник помисли, да се је то случајно догодило његовом несмотреношћу. Тада је он са страхом и особитом пажњом

узео частицу на ожицу, па поново подносећи је ка устима болеснога опет му пане на сто. Свештенику би још неповољније, што то виђеше и они, који ондје бијаху присутни. На пошљетку он је и трећи пут узео свету частицу св. Причешћа, али на његово велико изненађење и по трећи пут паде, али не на сто, већ на под. Тај догађај обузе страхом не само свештеника, него и присутне. Свештеник са смрахом подиже св. причешће и пажљиво очисти оно мјесто, гдје је била панула св. тајна. Свештеник нареди да из куће изађу домаћа чељад, па је упитао болесника: има ли он који гријех, кога је он с намјером утајио на исповиједи или га је заборавио исповиједати. Болесни старац рече, да се не сјећа таквога гријеха. Свештеник савјетовао га је, да добро о томе промисли. Болесник озбиљно промисли, па се сјети, да има један тешки гријех, којег је био заборавио, па га није нигда исповиједао. Тада га свештеник исповиједа и утјени га науком, да не смисли све оптростити.“¹⁴⁾

Из овога види се, како су тешки гријехови, који није су исповиједати, на ма колико да веће то случило и заборавом. Више приведенијема благодетим Бог је дао прилику, да се сјете својих заборављених гријехова, али су они својим побожнијем животом заслужили да им Бог такву милост укаже. Но другијема људима, који не би били толико побожни, можда Бог не би толику милост учинио. Зато нека се нико не усуди с намјером утајити ниједан свој гријех, а не смије га ни заборавити.

Буде ли покајаник при исповиједи један или више својих гријехова заборавио исповиједати, па се тога тек послѣје сјети, то у томе случају дужан је, да се одма пријави свештенику, па да их исповиједа. А не учини ли то одма, онда нека их добро запамти, па нека их при првој својој годишњој исповиједи исповиједа, и нека се искреним покајањем и топлима молитвама Богу моли, да их опрести.

¹⁴⁾ П. Никольскій о покајани стр. 23. Москва 1894. год.

5. Не ваља се стиђети исповиједати своје гријехове.

Без сумње свакоме је тешко и стидно открити нешто о себи, што у ствари садржи карактер мана и порока. Отуда сљедствено бива, да се многи стиде на исповиједи открити неке своје тајне гријехове.

И ако се стидом не смије ни један гријех на исповиједи затајити и неисповиједан остати, али поред свега тога, кад би ко напротив без свакога стида при исповиједи казивао своје гријехове, то би изгледало, као да се такви њима поноси. За то стидљивост при исповиједи у некоме смислу опет сматра се као нека благообразна врлина; јер што се више стида код покајаника при исповиједи опажа, то је знак, да његова савјест у толико веће осјећа тежину гријеха.

За доказ овога као примјер привешћемо један случај, по журналу: „Троицке листки.“ То је било овако: „једна угледна жена после смрти свога мужа пође код преподобнога Пифонта и поклонивши му се рече: По сили вјере дошла сам ка твојој светости — часни отче — са жељом да све своје гријехове теби исповиједам. Старац одговори: мени као монаху не пристоји се слушати о женским стварима — дијете моје. — Жена рече: Отче свети! Господ Исус Христос истини Бог наш, који је изволио примити на себе наше тијело, није оћерао блудницу, кад му је приступила, него је са сузама љубила св. ноге Његове и исповиједала Му своје гријехове, а ти, отче, мене гонити баш онда, кад бих ја жељела да се покајем и да се спасем!

Кад ово чује старац, рече јој: пошто је тако — дијете моје — и пошто си ти дошла к мени недостојноме, онда ајдемо у цркву, па ондје срдачним сакрушењем исповиједај многомилостивоме Богу све своје гријехове, а и ја грешни старац слушаћу их.

Обојица уђу у цркву и жена учинивши поклон стаде пред њим мучећи и ништа не проговарајући!

Шта је с тобом, чедо, рече јој старац: од јутрос захтјевала си, да се код моје смирености исповиједаш, а сад ништа на исповиједи не говориш?! Не смијем исказати — часни отче — одговори жена: мене обузимље страшни стид! Пошто се тако стидиш, а ти напиши гријех свој на карти, рече старац, па ћу га ја прочитати пред Богом, који по свој милости опрашта наша сагрјешења. И то не могу учинити, јер је превелик гријех мојега пада — одговори жена. Пошто ни то не можеш учинити — настави старац — онда ја ћу ти напомињати сам гријехове, који могу бити у људскоме животу. — И он почне набрајати: јеси ли учинила то и то? Но жена на сва та питања одговараше: нијесам то — мој је гријех велик!!

Старац одговори: ако нијеси учинила ове, онда ја не знам, који би то гријех магао бити; јер ја нијесам свезнајући, нити могу знати све људске тајне!

Несретна жена не умиривши своју савјест рече старцу: Отче, моли се за мене грјешну, и отиде.

Пролазећи она улицом видјела је једнога монаха болесног, који је сав у ранама лежао на земљи, и који је био од свакога забачен и заборављен, па му рече: хоћеш ли да те ја одведем у мој дом, и да о теби порадим и тијем олакшам твоје тешко стање; а ти се, отче, за мене недостојну моли Богу. Госпођо! Ја бих срећан био, кад би ми ти указала такву милост!

Жена похита кући, па пошље слуге да монаха донесу. — Спреми бању, те га окупљу, и купи монашке хаљине те га преобуку, и намјесте га на постељу. Иза тога и сама жена почела је да га послужује и да се својски стара о његовоме здрављу.

Прође неко вријеме, и дође велики четвртак Страсти Спаситељевих. Жена рече старцу монаху: Отче! Ја имам нешто да учиним, а ти немој ми то бранити.

У богатој кући те жене била је и придворна црква, па кад је свештеник почео св. литургију, и кад је дошло

вријеме, да чита св. Евангелије, и у њему ове ријечи: „Исусу же бывши въ Виваніи, въ дому Симона прокаженаго, приступи къ нему жена блудница имуци сткляницу мура многоцѣнаго.“ У тај баш тренутак узме жена суд с миром и приступи к старцу монаху, па је излила на лице његове, и љубећи квасила их је са сузама својијема и отрла их косом својом. И тако тијем чином она је исповиједала тајни свој гријех.

Кад је она то учинила, у њеној кући, у којој је то било, појавило се велико чудо. Та се кућа затресла и у томе чуо се глас: „Оставляются тебѣ грѣси твои.“ И одмах иза тога оздравио је старац монах.¹⁵⁾

У стиду жене, о којој је овдје ријеч, није се сакријевало какво притворство, него је и стид њен био пун благообразности. Такви стид благодарне душе њене показивао је, у колико је она сажаљевала, што је својим гријехом себе пред Богом и људима до толике мјере понизила. Али и ако је њена толика осјетљивост била, опет савјест њој није дозволила, да та стидљивост надвлада њену Хришћанску дужност, те да тај њен смртни гријех остане неисповиједан. Него је она јевангелскијем примјером нашла начин, којијем га је исповиједала и себе топлијем покајањем пред Богом оправдала.

Хришћански примјер покајања ове побожне жене за нас је двоструко поучителан. Из овога ми се учимо: прво, да се добријема дјелима умилостивљава Бог, и за сваку милост, коју ми невољницима учинимо, Бог нам за то, као у отплату, указује Своју милост у опроштају нашијех гријехова. А друго, да при исповиједи имамо неки благообразни стид, али не никад такви, који би нам спријечио да пред Богом исповиједамо све своје гријехове.

У вријеме наше исповиједи присутан је једини Свезнајући и Свевидећи Бог, и служитељ његовога Св.

^{15.)} Троицкіе Листки. Изданіе Троиц. Сергіевој Лавры. Стр. 37. Москва 1880. год.

олтара — свештеник — који је по људскијема слабо-
стима нама грјешнима сличан.

Од њега би се дакле при исповиједи имали и сти-
ђети? Је ли од Бога? — не заиста! Јер Бог као све-
знајући и прије наше исповиједи зна не само сва наша
дјела, него и саме мисли наше. И по томе њему о нама
и напима дјелима ништа више неће бити познато послје
наше исповиједи, него што му је било познато прије ове.

Неваља да се стидимо исповиједати свој гријех, него
треба да се стидимо чинити га. Боље је за часак при
открићу гријеха и застиђети се, него ли под притиском
његове тежине мучити се кроз цео свој живот на овоме
и вјечно вазда на другоме свијету.

Стид можда потјече и отуда, што покајаник ваљда
мисли, да ће свештеник о њему узети рђаво мишљење.
Али од тога не треба се бојати, јер је свештеник и сам
човјек, па и он као подн. А покајаник мање или више
може бити грјешан. Зато чим покајаник свештенику
открије свој грјех, он се додуше својој са још
топлијом молитвом обрати Богу и зашћује њего-
вијех грјехова.

Но да покајаник и сакрије свој гријех од духов-
ника, не може га сакрити од Бога. Бог познаје људске
гријехове и то од онога часа, од кад их човјек учини.
Стидљиви грјешник хтио би, да пред свештеником буде
прав, а онамо је пред Богом крив и осуђен! Који пока-
јаник тијем обмањује својега духовника, он у исто ври-
јеме и Бога vara! И пред обичнијем човјеком грјешно
је неистину говорити, а куд је камо већи гријех пред
Богом истину крити! Покајаник, који би се усудио то
чинити, тај тијем гријехом и други добива. Њему гор-
дост не допушта да пред Богом и духовником открије
своје гријехове, а гордост је смртни гријех.¹⁶⁾

¹⁶⁾ Протоіер. Родіонъ Путятинъ. Изданіе Тузова, ст. 209. С.-Петер-
бургъ 1893 год.

У Св. Писму стоји: „не стиди се исповиједати гријехове твоје.“¹⁷⁾

Ко би због стида на исповиједи затајио који свој гријех, тај ће за њега обличен бити пред свијема анђелима, светитељима и милионима окупљенијех на страшном суде Божијему.¹⁸⁾

У стара времена Хришћани нијесу се стиђели пред цијелијем народом у цркви исповиједати своје гријехове, и присутни народ молити за опроштење.¹⁹⁾

¹⁷⁾ Сирахъ, 4, 10.

¹⁸⁾ Католическія бесѣды свящ. Констан. Стратилатова, стр. 140. С.-Петербургъ. 1893 год.

¹⁹⁾ Прот. Е. Поповъ обѣ исповѣди, стр. 63. С.-Петербургъ 1893 г.

(Н а с т а в и њ е с е.)

О ЛИКУ СПАСИТЕЉА, БОГОМАТЕРЕ, АПОСТОЛА И У ОПШТЕ ДРУГИХ
УГОДНИКА БОЖИЈИХ — НА ОСНОВУ КАТАКОМБНОГ ЖИВОПИСА

— ПИШЕ Л. ПОПОВИЋ.

(Свршетак.)

Пошто смо већ разгледали у главнијим потезима важније моменте лика Спаситељева и Богоматере, сад ћемо у кратко виђети, да ли у катакомбном живопису налазимо израђене ликове апостола и у опште других угодника Божијих, које поштује наша православна црква.

У самом почетку катакомбног живописа апостоле представљали су, као-год и Спаситеља, у разним симболичким формама, као под видом: *јагањаца* (на основу ријечи Спаситеља: „Идите: се азъпосылаю вы яко *агнцы* посредѣ волковъ“ *), ⁶⁶⁾ *јелена*, *рибарâ* и *голубова* (за овај пошљедњи символ представљања послужиле су јеванђелске ријечи: „будите убо мудри яко змиа, и цъли яко *голубе*“.**)

*) Лука X, 3. —

⁶⁶⁾ Фрикенъ, см. II г. стр. 86. —

**) Мат. X, 16. —

Ипак у периоду катакомбног живописа ми налазимо и лишених сваке символизације апостолских ликова (као што је, н. пр. сликање дванајестине апостола на фрескама у сцени тајне вечере.)⁶⁷⁾ На овим сликама апостоли јављају се у почетку у младеначком добу, и већином су обучени у тунику и pallium, којег су, на неким изображењима, оспријед, украшавали су два пурпурна појаса.⁶⁸⁾ Понекад на ногама апостола налазе се *сандалије*, премда има слика, на којима су потпуно боси. Већина њих имају кратке *кбсе*, премда неки јављају се и са дугачким *кбсама*, што је означавало њихово назаренство.

У сценама, гдје су они распоређени око Спаситеља, с цијелу да слушају Његову проповијед, апостоли пружају к Њему десну руку, што је служило као знак њихове пажње и уважења према својем Учитељу; лијева рука обично је сакривена под плаштом. Бројем их је обично дванаест (већином шестина су с једне, а шестина с друге стране од Спаситеља), премда на неким фрескама видимо их и у мањем броју⁶⁹⁾ Доцније почео се израђивати тип апостола и под видом људи, који су већ у годинама.

Но између свију оних споменика хришћанског живописа, који су до нас дошли сачувани, види се, да једино ликови апостола Петра и Павла имају више одређену и израђену форму. Из катакомбног периода дошли су до нас њихова изображења у облику младих људи, међу којима се налази Богомати. Тако, на једном стакленом суду апостоли Петар и Павле насликани су гдје стоје са једне и друге стране Богоматере. Поред једнога је написано „Petrus“, а поред другога „Paulus“. Обојица су одјевени у философским мантијама, које придржавају лијевом руком; кажипрстом десне руке апостоли као да желе на нешто показати, што су, по прилици, чинили из уважења к Богоматери; међу њима, с десне и с лијеве стране од Богородице, налазе се два свитка, као символ права за проповиједање Јеванђеља.⁷⁰⁾

Но један од бољих примјерака старинских ликова апостола Петра и Павла пронашао је Бољдети у катакомби Домитиловој (IV—V в.); то је бронзани медалион, који се до данашњег дана чува у збирци хришћанских старина при вати-

⁶⁷⁾ Фрикенъ, III г. стр. 184; см. II г. стр. 115. —

⁶⁸⁾ Martigny: Dict. стр. 54. —

⁶⁹⁾ Garrucci, Tav. 17, 4, 67 1 —

⁷⁰⁾ Покровскій, см. рис. 28, стр. 65. —

канској библиотеци. ⁷¹⁾ Обадва апостола заједно су. Овђе су само њихове главе посматране са стране; лицем су окренути један к другом. На истом медалиону ап. Павле јавља се ћелав, црте лица доста су му правилне и деликатне; брада придугачка, и у правилним витицама спушта се доље; бркова нема. Црте лица ап. Петра неколико су крупније, него ли код првог; брада и коса кратки су и јако коврцасти; бркова такођер нема. Нос како у једног тако и у другог у коријену повелик је и темељит, а по самој форми није баш јеврејски, већ доста је правилан. У опште се може рећи, да ова слика апостола Петра и Павла, која је израђена длијетом, одвђе је слична на оне доцније њихове слике, које су израђивали хришћански вјештаци. ⁷²⁾

Са овим сликањем апостола катакомбе Демитилове сагласни су у опште и књижевни споменици, који описују апостоле Петра и Павла у главном онако, како су их престављали у фигуративној вјештини првих хришћана. Таква свједочанства налазимо у грчким mineама, у Јована Златоуста, у историка IV в. Евсевија, Св. Василија (св. Амвросија Медиоланског, — који је лично гледао слику ап. Павла), блаж. Августина, Никифора Калисте (XIV в.) и многих других. — Ми ћемо овђе навести ријечи послиједњег писца, који, по свој прилици, описује спољашност ових двају апостола на основу старинских извора. „Св. Петар — приповиједа историк Никифор Калиста — био је средњег раста, брада и подбрадак били су му покривени кудравим, кратким длакама, лице било је округло, обрвице савијене на лук, нос неколико сплоштен. Св. Павле био је ниског раста и мало погнут, ћелав, браде дугачке и таласасте, лица јајастог, нос правог и придугачког; у опште црте и боја његова лица носили су на себи нешто деликатно, као што обично бива код људи, који нијесу простог поријекла, особито ако они нијесу јаког састава“. ⁷³⁾

У посљедујућим вјековима апостоле Петра и Павла сликали су на овај исти начин, премда се опажа и нека мала разлика у подробностима, н. пр. на неким чашама са златним фигурама, на земљаним лампама и т. д. Понегда на саргофагама у обојице апостола брада је једне исте форме; такође и Петра сликају ћелавим (на пр. на мозаици цркве св. Сабине), премда се ово чешће догађа код источних хришћана. У периоду

⁷¹⁾ Ibidem, стр. 71. —

⁷²⁾ Фрикенъ : „Рим. Кат.“ III ч. 175; см. рис. стр. 174. —

⁷³⁾ Ibid. стр. 177, 178, 179.

пада вјештине, умјетници тако су рђаво, грубо и неумјетно изображавали ове два апостола, да их је у опште немогуће било разликовати, те и усљед ове идентичности њихових ликова, морали су их распознавати једино по опалој коси на глави, или по дугачкој или краткој бради. Но за нас је важно само то, да у првим примјерима (који су до данас сачувани) сликања ових двају апостола ми видимо, да су њихови типови установљени и одређени, изузимајући неких ситница, које се не односе к самој стварности. ⁷⁴⁾

Послије лика апостола Петра и Павла, у хришћанској иконографији једино јевангелист Јован добио је мање више одређени тип. Такве његове слике налазимо на стакленим чашама (гдје је престављен до груди, поред ап. Петра), и на мозаикама VI вијека, с Јеванђељем у рукама, и у дугачкој туники и палиуму. ⁷⁵⁾

Довољно је карактерно и сликање четворице јевангелиста. — Ова фреска, која се налазила у кубикули Цецилија, представља Христа с четворином мужава, који Му се налазе с једне и друге стране. Двојица с десне стране — имају браде (мисли се да су ово Матија и Марко), двојица с лијеве — који немају брада (Лука и Јован). Овдје је и то год о ликовима апостола не може се рећи. —

Што се тиче сликања мученика, то треба нам напоменути, да се њихови ликови нијесу могли појавити раније IV вијека, када су почела била престајати гоњења на хришћане, и када је црква Христова изашла из те борбе као побједитељка. Ова епоха и могла је служити згодним временом за распрострањење мученичких слика, као год и слика других трудбеника на корист дотле непостојећих високих хришћанских идеала. ⁷⁶⁾

⁷⁴⁾ Фрикенъ, III ч. стр. 176—177

⁷⁶⁾ Garrucci: „Storia del Arte cristiana,“ кубикула Цецилија, — Габ. XVII.

ЛЕКЦИЈЕ

ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

за своје ученике и ученице

саставио **Ј. Љепава.**

Нови правац у умјетном пјесништву.

Вук и савременици прокрчише пут за ново вријеме у поезији, и дадоше прилику, да се појаве људи, који се са свим примакоше народном пјесништву, а то су Бранко, Његуш и Мажуранић.

Бранко Радичевић. Бранко се родио у Броду, у Славонији, 15 марта 1824 г. На крштењу дадоше му име Алекса а послѣје то име пређене на српски. Родитељи му се зваху Тодор или Божидар, а мајка Ружа. Отац му је из Новог Сада, а старином из Бете; у Броду је живио као царинарски чиновник; мати му је из Вуковара. Када му отац буде премјештен у Земун, Бранка даду у основну школу у Дубравију је свршио у Карловцима, а философију у Темишвару. У Београду најприје учио права, али 1850, год. пријеђе на медицински факултет Бечког свеучилишта, гдје је учио до своје смрти 1853 г. (18 јуна). На гробу му је натпис: *„Много хтео, много започео, час умрли њега је помео.“* Врло је добро учио у школама. Имамо 3 књиге пјесама од њега. Прве двије издао је у Бечу 1847 г. и 1851 г., а трећу му је издао отац послѣје смрти. У првој књизи влада источни говор, а у другој јужни и источни. У првој има по који провинцијализам, а у другој је на висини свенародног књижевног језика. Прва је књига посвећена српској омладини. Друговао је с Даничићем. Бранко је пјевао *љубав и љепоту српског живота.*

Најбоље је показао, да српска поезија може бити и без туђинске одјеће и без митолошких накита. Он је надмашио своје предходнике умјетном страном пјесама. Пјесме су му лаке и fine, а што се тиче чистоте и правилности језика, тадањи га ни многи потоњи пјесници нијесу стигли, а камо ли претекли. Он ће вјечно остати пјесник ђачки и младости. Бранко је поглавито лирски пјесник, и ако је покушавао да пише и епске пјесме („Гојко,“ „Хајдуков гроб“). Његов „Пут“ и данас је најбоља наша сатира. Од пјесама му је најбоља „Ђачки растанак.“

П. П. Његош. (1811—1851 г.) родио се године 1811, или, као што неки тврде, 1813. Отац му је Томо, од чувене куће Петровића Његуша, а мати Ивана, кћи Лаза Пророковића. До своје десете године живио је у родитељској кући, као и остала његушка дјеца. Тадањи митрополит и господар црногорски Петар I узне к себи младог Рада Томова, који у манастиру на Цетињу стаде учити код неког калуђера Мисајила и митрополитовог секретара Код овијех учитеља није се много користио. Са Цетиња га стриц пошаље у Боку на Топлу код калуђера из манастира Савине Јосифа Троповића. Код њега је Раде остао око 3 године. Године 1827 дође на Цетиње чувени писац „Србијашке“ Сима Милутиновић, којег митрополит Петар I заустави на Цетињу за свог секретара, а у исто вријеме да учи и младог Рада Томова. Нови учитељ Радов, по природи својој, није се могао држати никакве системе у подучавању свог питомца, те ни правилног занимања науком није могло бити. Симо је утицао на свог ученика читањем, живом ријечи у разговору, било то у кући или на шетњи. Да је овај утицај био велик, и ако Симо није остао више од 5 година на Цетињу, види се из посете, коју је ученик написао свом учитељу уз „Лучу Микрокозма“ Вдје Табокофифа: „Да, свагда ми драги наставниче,“ а на другом мјесту још директно своју благодарност изражава. После смрти Петра I млади Раде постаде митрополит и господар црногорски под именом Петар II., те тако и његово школовање буде завршено. Све, што је примио од својих учитеља, било је врло мало, и то је осјећао млади господар, па науми сам да накнади и што више да постигне. Читао је много и то све одабрана класична дјела руска и страна или у ориџиналу, или у пријеводу на руски, и труд му није био узалудан: био је један од најобразованијих људи свог доба, а то му се види и из његовијех дјела. П. П. Његош пјевао је јунаштво нашег народа. Најглавнија су му дјела: *Горски Вијенац* (1847) и *Лажни цар Шкисан Мали* (1851); оба су писана у драматском облику, али драме нијесу. У обадва та дјела, а нарочито у *Горском Вијенцу* — огледа се читав живот једног дијела српског народа — живот Црногораца са свијем њиховијем врлинама и мањима, те по томе заузима у нашој књижевности најодличније мјесто. „Горски Вијенац“ вијенац је српске књижевности. Језик му је пун, жив, једар, као мало у ког пјесника до њега; језик у „Горском Вијенцу“ то је управ фонографија народног језика. Његуш је озбиљнији и дубљи од Бранка, али га Бранко надмашује умјетном страном својих пјесама.

П. П. Његош још као дјетић од 13 године пјевао је пјесме, Год. 1834 из цетињске штампарије, коју је он и подигао. изашла је прва његова пјесма *Лијек јарости шурске и Пустимњак цетински*. Год. 1846 у Биограду штампа *Лучу микрокозма и руско огледало*, год. 1847, управ епохалне године у нашој књижевности, *Горски Вијенац*. Год. 1850 изашла је *Кула Буришића и чардак Алексића*; год. 1851 *Шћепан Мали*, а последије његове смрти гон. 1854 Љ. Ненадовић издао је *Слободијаду*, у којој се пјевају најважнији бојеви од Косова до борбе с Французима.

У *Лучи микрокозма* пјесник се хтио завести и у највише висине, гдје се пјесник, посредник између неба и земље, пита, зашто су људске патње на овом свијету. Ову је задаћу решавао један други генијални пјесник, Инглеz Милтон, у свом „Изгубљеном рају“, али наш генијални пјесник то питање друкчије решава својом „*Лучом микрокозма*“

У посвети Симу Милутиновићу пјесник се жали, зашто је то тако суђено, да човјек толике муке, невоље и борбе подноси на овом свијету, па пита, није ли човјек, у ком станује одсјев божанства, бесмртна душа, створен за нешто више, него што је јадни земаљски живот. Да би ријешо ту загонетку, луча, идеја, или друкчије душа микрокозма, човјека уопште, а нарочито пјесника, зађе у бескрајну масину вожена анђелом хранитељем она пође по свијетовима до престола Божијега, па се занесе временом натраг у доба прије створења свијета Тада се је анђео Сатана подигао против Бога, и заметну се страшан бој, у којему је анђео Адам са својом четом помагао Сатани. Него прије, по ће Бог учинити крај тој борби по својој свемоћи, Адам се покајао, а Бог, сваливши Сатану у пакао, смисли Адама и његове присталице од анђела казнити овако: створи земљу, на којој ће бити више невоље, него среће, учини да Адам и његова чета забораве сласти небеске, те их насели на земљи. Овдје за казну свог одметништва ваља да проживи тужни самртни људски вијек, а последије ће га Бог опет примити у вјечну милост.

Други пјесници. На Његуша и Бранка стадоше се угледати и сви млађи пјесници. Између новог кола највише се издиглоше: *Јов. Јовановић* прозв. Змај, *Ђуро Јакшић* и *Љубомир Ненадовић*. Лирика Змаја може се мјерити топлотом осјећања са сваком другом књижевности (у *Ђулићима*) Доста је преводио, особито Маџарске пјеснике (*Арањев Толдија*, *Витез Јован*

Петефија: „Демон“ Лермонтова.) Од лирскијех најљепше су му „Ђулићи“. Писао је једну романтичну приповијетку „Видосава Бранковића“ и један шаљиви драмски комад „Шаран“.

Ђуро Јакшић (1831—1878 г.) родио се у Банату близу Карловаца на Тиси; отац му свештеник у том мјесту имао је седам синова, од којих му је најстарији Ђуро. Буквар, часловац, псалтир — то је било школовање Ђурино у селу. У Сегедину је учио (1847) први разред гимназије између 140 ученика, при крају године, као што му брат прича, био је међу најпошљедњима. Особито ништа није могао учити на памет. Кад отац види, да се Ђуру не мили школа, даде га у трговину, али се ту не скраси више од три дана, него побјеже кући и замоли оца, да га даде опет у школу. У другом разреду опет буде међу пошљедњим. Отац га опет даде у трговину, али после 3 недјеље побјегне и запише се у III р. гимназије. У Сегедину је била у то вријеме нека школа цртања; Ђура се запише у њу. и при крају године донесе слабу сведоџбу из гимназије и врло много лијепијех цртежа. Оцу се то допадне и даде сина у Темишвар да учи само цртање. Учитељ је био Дунајски, код ког је становао Ђура. **ВАСИЛИЈА** Пошту у академију вјештина. За вријеме мађарске **БУНЕ** тежко видимо 16-годишњег Ђура, гдје се бори у чети **ЛАЗА ЗУБАНА**. Пошто му се отац после буне опорави, пошље Ђура у Беч 1851. Ту се он бавио проучавајући радње старијих мајстора у бечкијем **ГАЛЕРИЈАМА**. Али појави се тад код њега други дар — Ђуро проијева. Бравећи код сликара Данијела, Ђуро се упозна са класичнијем дјелима на њемачком језику. Позната му је била поезија Бајрона. Прве су му пјесме штампане у „*Српском Летопису*“ (од 1853) под именом „Првенчад од Ђуре Јакшића“. У Бечу се познао с Бранком, а дружио се и с другијем ђацима, међу којима је био и Јован Јовановић, који је био на се обратио пажњу својим пјесмама. Год. 1853. отац га откупи од војничке дужности и пошље га у Минхен да учи даље сликарство, али ту остане само по године, врати се на позив у Карловце, гдје се подухватио да слика карловачку цркву. Од своје вјештине Ђуро је имао слабу зараду; живио је врло мучно и оскудно, што се одазвало на његовијем пјесмама, које је штампао у „Седмици“ — суморне су му тужне и јетке, али оштре и громовите, ведријих има неколико. Слабо су пажњу ове обраћале на себе између пјесама Ј. Поповића, Љ. Пенадовића, Јов. Јовановића, Ј. Илића, Каћанског, с којима су у једном листу излазиле. 1856 год Ђуро дође у Нови Сад средиште тадање српске интелигенције. Ту је Ђуро сликао, пјевао и пио.

Неки га пријатељи савјетоваше, да иде у калуђере, али се не допане њему тај живот (*Искушеник*) (1875). Ђуро дође у Биоград, гдје му дадоше учитељство у Подгорцу, одакле се премјести у Сумраковац. Романтична природа прилично је лијечила узрујану душу Ђурину. Ту је пјевао неколико лирскијех пјесама. Мисли су у њима озбиљније, ведрије, елегијске и суморне кашто. Једва је издржао годину, остави школу и дође у Биоград, а немаше никаквијех средстава. Приморан буде да тражи занимање; предавао је цртање у женској приватној школи; сликао је; пјевао је и једва је на крај излазио. Уз то дође и женидба (1861). Отац му даде малу помоћ, да може ступити у Бечу у сликарску академију, те он тамо оде са женом, и заиста га видимо, гдје се озбиљно подухватио, да изучава темељито сликарство, а уз то је много писао. Живео је оскудно, али срећно и задовољно. Ту је почео и драме писати (*Сеобу Србаља*), а и знатније епске пјесме (*Мученицу*, *Братоубицу*, *Невесту Баја Пивљанина*, *Барјактаровиће*). Ту је остао само годину, јер није имао више средстава. Дође у Нови Сад. — Матица му награди „*Сеобу Срба*“ са 100 дуката. Г. 1867 остави Нови Сад и оде у Биоград. Исте год. (1867) доде му учитељ у крагујевачкој гимназији. Ту је он написао своје сатиричке приповјетке (*Чиче Тима*). Ђуро није могао остати дуго на једном мјесту, него су га сваки час премјештали и прогонили из једног мјеста у друго. Тек се 1872 г. смирио, кад је добио дужност коректора државне штампарије, у ком је звању и умро.

Јакшић је лирничар не само у пјесми, него и у приповијетки и у трагедији. Јакшић је бујна, страсна, права пјесничка природа; што год осјећа, он осјећа свом душом. Кад плане гњевом, његовом гњеву нема границе. Исто је тако и његово одушевљење (*Падајте браћо...*) Најчешће је обузет и овладан тугом (*Јесте ли ми род сирочићи мали!*) Какав му је живот, таква му је и поезија. Јакшић је у својој поезији сликар, као што је и био иначе. Он је изнио у сликама не само конкретно, него се је машио и онога, што је невидљиво, несхватљиво (*Поноћ*, *Вече*) у овом је он јединствен у нашем пјесништву. Јакшић је богат метафорама, сликама и порођењима. Он је вјештак у сликању гласова у природи:

„Чујете ли вихар како говори?
Тресе се стјена, крше борови,
А у облаку јече громови
Ко бунтовника бјесни зборови.“

Лијене су му патриотске пјесме „*Отаџбина*“. Приповијетке је писао срце „*крвљу својом*“. У њима је епска израда слаба,

епски мотиви обични, познати и у свијем приповијеткама једни исти. У свима су слике лијепе; живота мало. Све су више или мање романтичне. Осим пјесама писао је и новеле, у њима је посред велике накићености мало оног, што се од праве новеле тражи на име цртања и анализа самог стварног живота, те му оне стоје на некој романтичној основи; код свих недо-стаје поетске цјелине. Новеле су му сјетне и мрачне, особито оне из живота Срба у Војводини. Лијепо су у њима поетски описи. Ђуро је написао 3 трагедије; *Сеобу србаља* (62), „*Јелисавету књагињу црногорску*“, „*Станоје Главаш*“. Све 3 одликују се бујном и тропском лириком. У Ђуриним драмама нема богатства, разноликости и оригиналности у карактерима и у њима, као и осталој поезији сретамо топлу дикцију, лијена описивања, дубока осјећања и живахност фантазије.

Уз Јакшића ваља споменути: *Ст. Каћанског*. Писао је лирске, епске, а поглавито патриотске пјесме. Одликује се особитим полетом, топлотом осјећања.

Стеван Каћански је поглавито пјевао *патриотске* пјесме, те ће његово име остати у историји књижевности као име *Старог Барда*. Осим патриотских пјесама он је пјевао и друге, љубавне, али обично и ове су са елементом патриотским; тако у пјесми *Јеси ли чула, душо дијана* исцрпа видимо праву љубавну и то врло лијепу пјесму, а при крају тек, прочитавши пошљедње ријечи, увјеримо се, да је и овој пјесми патриотска тенденција. Обично су патриотске пјесме код већине наших пјесника лишене оног, што је суштина пјесме — лишене су поезије; оне су већином високопарне декламације, пуне риторичких украса, али ни искре од поезије. То поглавито долази ушљед тога, што пјесник није истински одушевљен, те не може бити ни правог излива осјећања. У овом је изузетак Каћански. У његовијем се пјесмама огледа жарка и истинита љубав к свом роду, оне су пуне снаге и пјесничког полета, оне су излив истинитог патриотског осјећања. Патриотско осјећање не даје се толико лако пјеснику, колико друга осјећања; само неколико мотива, и оно је исцрпљено. Пјесничке слике, лијепи описи, све уопште творевине фантазије — све је искључено у њој: од патриотских се пјесама поглавито тражи, да имају полета, да одушевљавају. За то патриотска је пјесма нижа врста лирике. Каћански је у своје пјесме покрај патриотске жице унио и другу више пјесничку. Ево на пр. у прије споменутој пјесми.

Јеси л' чула, душо дивна,
 За Арапа Бедујина?
 Што по мору пјешчаноме,
 На помамном коњу своме
 И дан и ноћ сјетан лута,
 А не види — нема пута,
 Нити пута, нити стазе,
 Од оазе до оазе... и т. д.

У овој пјесми имамо лијепе описе пустаре. Оваква је пјесма *Панјелишон*, што је пјесник испјевао побуњенијем Грцима на Криту. Покрај патриотског елемента ове пјесме ми видимо дивну слику узбурканог мора, по коме плови мали брод, носећи побуњеницима храну.

Бурно море побјеснило,
 Нагрдило сиње лице;
 Све се живо с њега скриво,
 Све утекло — све отплови,
 До једине бурне тице —
 галебови...

И страшно је послушати
 Љуте буре хук и бјес,
 И страшно је погледати
 Бурно море, снаг, потрес;
 У побуњеној узмудено
 Забуљује силним током
 Свиљускује дивски снагом
 Горостасне мутне вале
 Преко стјена и обале —
 Хуји, бруји
 Распиње се
 Пјенуши се
 Раздире се
 Од милине и потреса,
 Пак подиже у висине
 Од помаме и од бјеса
 Вал на вале до небеса...

Иза овијех пјесама по љепоти долази његова понајдужа пјесма *Грахов лаз*. У овој се пјесми пјева и слави једна витешка епизода из новијег ратовања Црногораца са Турцима, на име победа на Граховцу 1858 год. И у овој пјесми имамо лије-пијех описа.

Љубомир Ненадовић је од познате породице из Бранковине код Ваљева; отац му је чувени прото Матија Ненадовић, један од виђенијих радника на ослобођењу нашег народа у Шумадији у почетку овог вијека и автор *Мемоара*. Љубо се родио у Бранковини год. 1826, а умро је у Ваљеву године 1895.

Основну је школу свршио у Ваљеву, пижу гимназију у Крагујевцу, а за тим је био једну годину у *лицеју* у Биограду на философском факултету. У почетку четрдесетијех година видимо га у Прагу у универзитету. Из Прага је прешао у Берлински универзитет. Ту га је занијела Хегелова спекулативна философија, слушајући предавања чувеног професора Мишле. Из Берлина пријеђе у Хајделберг; ту је слушао само један семестар, па је прешао у Швајцарску. У Хајделбергу је написао *Словенску вилу*, (шт. 1849 год.). Из Женеве пође у Париз, гдје је због јулске револуције мало остао и вратио се у Биоград год. 1848, ту буде постављен за професора *поезије у гимназији биоградској*. Радио је врло марљиво. Издао је збирку својих пјесама, *Славенску вилу и Камарилу (Damenpais)*; покренуо је лист *Шумидинку*. У тој служби Љубо не остаде дуго, већ у год. 1850 оставља сав тај рад и службу и отискује се у свијет да путује по Француској, Енглеској и Италији. У овој потоњој понајдуже се задржао у друштву владике Црногорског П. П. Његоша, који га је и склонио, да се враћа у Србију.

По повратку свом у Србију служио је до 1 новембра 1858 год. у попечитељству иносрпских дјела, а тог дана наименован је секретаром владе у Цариграду, те је том приликом походио Атину и Св. Гору. Год. 1859 постаје начелник Министарства просвјете до 1868 год. Од год. 1869—1874 живио је понајвише у Ваљеву, полазећи преко љета чужна купатила Визбаден и Хомбург. Одатле је писао своја лијепа писма из Њемачке. За вријеме нашег рата за ослобођење и уједињење боравио је у Црној Гори, и одовуд имамо његове најљепше књижевне радове: „Писма о Црногорцима“. Од год. 1880 бавио се понајвише дома у Ваљеву; ту је прикупљао своје књижевне радове, који су и издани у два издања, али, на жалост, без икакве критике.

Љубо је вагда био у добријем материјалнијем приликама, које су му допуштале, да онако често путује, да мијења свеучилишта, да оставља службу, кад год му се хоће, да путује по скупијем свјетскијем купатилима, по Њемачкој, Италији, Францеској и т. д. Он никад није знао за оскудицу. Ово је све веома утицало на цијели његов књижевни рад. Он на овај свијет и све појаве у њему гледа кроз ружичасте наочаре потпуног личног задовољства, те и сретамо код њега само ведри хумор. Ни у једном реду нема код њега оног очајања, што срце цијена, као што видимо у Јакшића:

О мајко, мајко! о мила сјени!
 Од кад те, мајко, нисам видио,
 Никаква добра нисам видио —

или на другом мјесту:

Ја сам ст'јена,
 О коју се злоба мори,
 Свјетска чуда и покори...
 Ја сам ст'јена... ал' крвава!..
 Испарана гњевом, једом,
 Заљуљана муком, б'једом...

Или код Змаја:

Видиш, сад сам дош'о к теби,
 Да ми сине рујна зора,
 Ал' залуду, душа ј' моја
 Отрована од сумора.“

Вријеме, у које је Љубо живио, било је врло бурно, врло судбоносно по српски народ, и сваки умни човјек грозничаво се хватало у коло радника на општој срећи. Међу тим Љубо се више или мање измиче из тог кола и ужива по свијету, олако философирајући.

Више од по вијека Љубо је марљиво радио на књижевном пољу. Писао је *Национална Библиотека* пјесме, путописе, приповијетке, расправе, а доста је и преводио. У његовом путопису има приповиједака и гатка у стиховима, епско-лирских пјесама, балада, романца ода, елегија, анакреонка, писама у стиховима, сатира, басана и т. д. Међу мноштвом изданих пјесама има их, које није требало да излазе, тако слабе, без искре поезије. Његове приповијетке у стиховима пуне су му њемачке романтике, чудноватијех догађаја („Бјегунци“, „Бербер Трајко“, „Дојчиновић Војив“). Из његовијех лирских пјесама види се, да Љубо није имао жице за субјективну лирску поезију, у којој се износе осјећања, унутрашњи свијет пјесников. Њега чак не потреса ни смрт „Само једне миле и медне,“ с којом је 7 година љубав проводио, по остаје хладан, душевно миран. Међу толикијем мноштвом пјесама има и лијепијех (*Није привићење; Последња пјесма; Аманеш са Косово; Под Медаједником; Сига народа; Груда земље; Рањени Црногорац* и др.). У већини његовијех пјесама мјесто поезије долази риторика, која многе читаче и задовољава. После Доситија Обрдовића, у дјелима Љ. Ненадовића највише их налазимо са философско-дидактичном садржином. Што се тиче његовог погледа на свијет, његове философије, ми не видимо, да је он дошао и до каквог одређеног, сталног убјеђења. Љубомир Ненадовић је најбољи, а готово и једини, представник путописне

књижевности умјетнога, пјесничкога путописа. Он све друге путнике надмашује љепотом описивања, приповиједања и једрином, краткоћом, збијеношћу стила. У његовијем се путописима огледа безбрижност, веселост, простодушност, љубав к мијењању сваки час мјеста, а и добро познавање свијета.

Јован Илић много се угледао на народне пјесме. Од њих је често позајмљивао мотиве, размјер, поједине слике и поређења, а и читаве стихове, те му многе пјесме изгледају чисто народне, пошто је унио спољашњу страну и дух народнијех. Пјесме су издане у двије књиге. Исти је имао и три сина: *Милушина*, *Драгушина* и *Војислава*. Овај потоњи је један од најдаровитијих сувременијех пјесника; он је имао много поетног дара. Код њега је најсавршенија форма, а и најсретнији је да нађе поетску идеју. Он је сликар пјесник, јер од свега, што пјева стара се, да нам даде лијепу слику. Он је прави умјетник. („Зимско јутро,“ „У поздну јесен“, „Анђео мира“ и т. д.). Пјесме су му проткане осјећањем и пуне туге, од које је остао само спомен. Елегичан тон понавља се у небројенијем варијацијама. Правилност и чистоћа форме и одабран израз чине врло видну црту Војислављеве поезије. **НАЦИОНАЛНА** може се истакнути једноликост размјера.

BIBLIOTEKA

Милорад Шапчанин родио се у **ДУРДЕ** год. 1841., а умро је у Биограду год. 1895 фебр. 14. Када је дошао на владу Александар Карађорђевић родитељи му пребјегну у Аустрију. Свршивши у Новом Саду 4 разр. гимназ., одаде се послѣје на изучавање богословскијех наука. За тим постане секретар шабачког владике у Шапцу, гдје му и отац постане окружни начелник, пошто се Обреновићи поврате. Доцније постане секретар у министарству просвјете и црквенијех послова. У овој дужности Шапчанин је много радио на педагошкој књижевности и на унапређењу наставе у књажевини. Он долази међу најплодније српске књижевнике. Он је почео лирском пјесмом, у зрелије доба прихватио се епа, његујући кроза све вријеме свог књижевног рада и приповијетку. У лирскијем пјесмама Шапчанин се највише бази цртањем идилскога живота у природи. У пјесмама: „Село у дјетињскијем успоменама“, „Љубишце“ и др. показао је велику умјетност при описивању како природе саме, тако и љепоте и тишине живљења у њој. Од епскијех пјесама љепша му је „Невјеста Љубишце Богдана“. Љубав према идилском животу, нарочито сеоском, коју је искакао у својим идилама, пренио је он и у приповијетке. У боље његове приповијетке рачунају се:

Божница; Десет дуката; Благо; Богослов; Људи старог кова; Нео-иојан гроб; Катанска буна; а најбоље су: Монах Ђенадије и Сањало. Писао је и један путопис *С Дрине на Нишаву*. писао је још пјесме: *Вихори и жубори* и епски епјев *Краљево Звono*. Окушао се и на драми, написавши: *Задужбина Цара Лазара, Душан Силни и Милош у Лашинима*. Шапчанин долази у ред идеалиста. У новелама Шапчанин губи се у ситницама, потанкостима, у многом говору, мијешајући случајно са стварнијем; не умије изабрати најкарактерније црте дотичнијех лица и догађаја, нити да представи саму суштину: претрпавање ситницама, непотребнијем потанкостима вазда квари цјелину утиска и ваљаности производа. Иста је мана код *Ј. Суботића*.

Лазо Костић је писао лирске, епске пјесме, новеле и двије драме: *Максима Прнојевића* и *Перу Сегединца*, прво на мотив народне пјесме *Женидба Максима Прнојевића*, а друге је предмет узет из живота Срба у Маџарској краја прошлог вијека. Обадвије сматрају се у умјетном одношају понајбоље наше драме, особито *Пера Сегединца*.

У овој драми има и крупна погрешка: у њој нам пјесник изводи на позорницу православног владика у врло рђавом виду. Познато је, да је православно свештенство вазда било народно, вазда се одликовало самопожртвовањем, искреном религиозношћу, а противни изузетци били су врло ријетки. Зато пјесник није имао право изводити онаквог владика, кад није хтио извести како заслужује наше свештенство.

Преводио је Шекспира. Лирика Костићева много страда, што се гдје-кад слабо осврће на дух српског језика; он кује нове ријечи, које нити имају логичне, нити етимолошке могућности. Лијепе су му баладе *Самсон и Далида* и *Минадир*. Костић још није као што треба оцијењен.

Милован Глишић родио се у Ваљеву 1848 г. Његови стари су се доселили из Гусиња. Свршио је основну школу у Ваљеву, а гимназију и велику школу у Биограду. Од 1884 г. служи као драматург у народном позоришту у Биограду. Глишић је сатиричар. Он се врло вјешто и паметно служи општријем стријелама сатире, за то заузимље прво мјесто у овој врсти поезије послјије неумрлог *Косте Трифковића*. Природност и простота у сликању мисли, занимљивост, која расте са сваком врстом, а све то зачињено лаком шалом и фином сатиром и особине су Глишићевијех творевина. Писао је по разнијем листовима. Приповијетке су му скупљене у двије књиге. Ево некијех:

Рога; Ни око шта; Распис; Умшел; Шило за огњило и др. Његов се фини хумор огледа и у његовијем драмскијем производима (*Подвала; Два цванџика*). Много је и преводио.

Јаков (Јаша) Игњатовић послје Богобоја Атанацковића заузима прво мјесто у белетристици српској. Он је послје њега једини радник на роману и приповијетци. Најпорије је у *Љетопису* штампао свој историјски роман *Ђураћ Бранковић*. За овим написао је више приповиједака, од којих се особито одликују *Манзор* и *Цемила* и *Крв за род*; у новије вријеме писао и још неке романе из српске прошлости. Из друштвеног сувременог живота писао је роман *Милан Наранџић* у двије књиге (г. 1860, 1863) и *Чудан свет*. Све Игњатовићеве приче и романи дишу топлином приповједачкога талента, али им је обрада слаба, особито и новијим.

Владан Ђорђевић је врло даровит српски писац. Писао је приповијетке из српске прошлости и један роман *Кочина Крајина*, којег је предмет српски покрет за вријеме ратова Аустрије с Турском при крају прошлог вијека. Коча Петровић био је претеча Карађорђу. Из сувременог живота нашег народа у Шумадији почео је био роман, који је остао недовршен. Историјске приповијетке, као и *Кочина Крајина*, дишу романтизмом.

Милан Милићевић и **Ст. Митров Љубиша**. Вук Караџић дао је примјер, како треба радити на познавању нашег народа. Архимандрит Памучина, Вук Врчевић и др. наставише и даље рад. По плодности својој међу свима на прво мјесто долази М. Милићевић.

Милан Милићевић родио се у Рипњу, у окр. биоградском, год. 1831. Јавља се у књижевности први пут с пријеводима од год. 1856—58. (*Часови одмора, Забавник; Пушничке биљешке кроз пет округа књаж. Србије*). Сав огромни рад овог вриједног књижевника може се подијелити на двоје: рад педагошки и рад етнографски. Одликује се особитом љепотом језика и слога. Његове црте из живота нашег народа пружају богату грађу свијем онијем, који желе, да се упознаду с народом. Особито су му лијепе „Бетње вечери“ (1880 г.) и „Зимње вечери“.

Ст. М. Љубиша родио се у приморју Боке Которске. Он је заузео средину између онијех, који купе народне умотворине, и стварају сами на основу оног, што налазе у народу. Његове су приповијетке не само из народног живота, него, тако рећи, и из народнијех уста. Скоро све оне носе мотиве из народног причања; а творачка његова снага умјела је, да из народног

причања састави пјеснички створ, и да одабере оно, што је заиста пјесничко. Као умјетник могао је Љубиша бити надмашен од потоњијех српскијех приповједача, али као сликар *народне* душе, као тумач његовог хумора и философије, као сликар његовијех обичаја и прошлости, остаје Љубиша јединствен. Намјера му је, као што он сам каже, била да својом радњом очува неколико знања тијех догађаја своје отаџбине, а узгред да опише начин живљења, мишљења, разговора, напокон врлине и пороке својих земљака, па све то да преда потомству онако, како је чуо и упамтио од старијех људи. Приче су изишле под именом „Приповијести црногорске и приморске“ и „Причања Вука Дојчевића“.

Од млађијех најсретнији је у новели **Лаза Лазаревић**. Његовијех шест приповиједака издано је год. 1886. Послије његове смрти (1891 г.) не видимо ни једног међу многобројнијем новелистама, који би га претекао. У психолошкој анализи ни близу не може се ни један примаћи њему. Све, што су поједини писали, то су већином етнографске црте или слике из народног живота, и то поглавито сеоског. Као да међу њима нема ниједног, који би био у стању обухватити цијело сувремено српство и дати нам роман, у ком би се огледао живот сувременог друштва, његове тежње, врлине, мане и т. д. То је остављено млађем нарашћају који се настаје. Од многобројнијех данашњијех приповиједача на свјетској страни могу се споменути ови, којих је рад већ прилично оцијењен: Јанко Веселиновић („Сељанка“), С. Матавуљ, који се са успјехом огледао и на драми из сувременог грађанског живота; он је први написао *драму* у ужем смислу.

Осим ове двојице треба споменути још неке, који се истичу: Милан Савић, који је осим приповиједака писао и једну комедију (Проводације); Н. Ђорић; Л. Комарчић; М. Марин; А. Гавриловић; Јаша Томић; Ч. Мијатовић као да ће у историјској новели далеко корачити, ако и напријед узради. Он нам напомиње у својим историјскијем новелама Шоноу.

Књижевност у Хрватској, Даламацији, Црној Гори, Босни и Херцеговини.

Видјели смо, како је дубровачко-далматинска књижевност, не будући основана на народном темељу, мало по мало изумирала, па најпослије и замрла. Појав самог Качића није ју био у стању подићи. Тако је дотрајало на нашем западу до тридесетијех година овога стољећа.

Књижевни српски покрет и препорођај није оставио без утицаја и западни дио нашег племена. Идеје Доситија Обрадовића и Вука Караџића мало по мало пробудише и на западу успаване духове. У почетку друге четвртине овог вијека Загреб поста књижевно средиште за све Србе западне цркве и Хрвате. Почем на народном хрватском говору до тад готово ништа није рађено, док је српска књижевност у то вријеме прилично напријед корачила била, а да би се помогло дјелу зближења и уједињења, ако не на политичном, а оно бар на књижевном пољу међу Србима и Хрватима, *Људевит Гај* год. 1836 узе српски језик за књижевни.

Људевит Гај родио се у Крапини године 1809 од имућнијех родитеља. Учио је гимназију у Вараждину и Карловцу; философију (VII и VIII разред гимназије у данашње вријеме) у Бечу и Грацу. У овом граду Гај се дружио са друговима Србима и Хрватима, с којима је расправљао о народнијем стварима. Ту је марљиво читао Вукову збирку народнијех пјесама. Затим оде у Пешту, да учи права; али је уз то прикупљао грађу за историју јужнијех Словена: Словенаца, Хрвата, Срба и Бугара. У Пешти се познаде са славнијем чешкијем пјесником Јаном Коларом. Врло је такође имао велики утицај на ватреног Гаја. Год. 1830 Гај напише *Kratica osnovna horvatsko-slavenskoga pravopisa* и штампа је у Будиму, предлажући у истој књизи, да се за хрватски језик усвоји начин писања латиницом, којом се и Чеси служе, и који су неки стари хрватски писци употребљавали. Тако је Гај пошао стопама Вуковијем. Он се нешто и поезијом бавио; он је још год. 1833 написао пјесму „*Još Hrvatska ni propala.*“ Године 1835 Гај покрене *Novine Horvatzke* с недјељнијем прилогом: *Danicza Horvatzka, slavonszka i dalmatinzka*, око којих се прикупе све књижевне снаге у Хрватској. Писало се обичнијем, хрватскијем говором. Видећи Гај да то не иде добро, год. 1836 он промијени име новинама у *Ilirske narodne novine*, а Даницу у *Danicu ilirsku*, прионувши живо за српски језик. *Илир* постане име, под којим се у то вријеме стао разумијевати сав уједињени српско-хрватски народ. Ово Србима не би право, те не шћаху никако оставити своје прастаро име, којим су се некад сви Словени звали. С друге стране Аустрија, бојећи се, да се заиста не би сви Срби сложили и ујединили под именом *Илир*, из политичнијех, дакле, разлога забрани то име. Доцније је мјесто имена *илирски* уобицајило се *српско-хрватски* и *хрватско-српски*.

У часописима, које је Гај издавао, има много његовијех чланака. У заједници с њим били су још и *Вјекослав Бабукић*, *Богослав Шулек* и *Драгушин Раковац*. Радио је на историји велике *Илирије*, а неке одломке штампао је у „*Danici*“. Године 1840 пропутовао је дио *Њемачке*, *Пољске* и *Русије*; год. 1841 походио је *Хрватско приморје*, *Далмацију* и *Црну Гору*, а године 1846 *Србију*, тражећи свуда домаћих старина. Гај је умро год. 1872, а са њим је умро и *илиризам*. Осим поменутијех помоћника и присталица Гајевог илиризма још се могу споменути: *Лудевит Вукашиновић*, *Павао Штос*, *Блажак*, *Нијемчић* и др.; они су први повели ново коло и удесили облик стиху.

Станко Враз. Један од првијех, који је приступио у илирско коло и примио чисти српски језик, био је *Станко Враз*, родом *Словенац* из *Штајерске*. Враз се родио год. 1810 у *Церовцу*, у јужној *Штајерској*. Науку је свршио у *Марибору* и *Грацу*, гдје се спријатељио са *Србима* и *Хрватима*. Први пут походио је *Хрватску* год. 1835, и већ год. 1837 видимо га, гдје штампа прве своје пјесме *Ђулабије* у „*Danici*“ доста чистом штокавштином. Год. 1838 оставио је *правнијех наука*, будући више склон поезији, настани се у *Запребу* и стаде радити на књижевности. Год. 1842 покрене с *Раковцем* и *Вукотиновићем* „*Kolo*.“ У умјетном пјесништву он је тражио узор у народној поезији, а био је противан правцу *дубровачкијех пјесника*. Враз је писао много: љубавне и родољубне пјесме (*Ђулабије*), за тим *баладе* и *ромаце*, држећи се *романтичне западне школе*. Његове су пјесме у потпуном смислу израз његовог живота, а већи дио овог запрема најчистија и најузвишенија љубав према домовини и *Љубици*; та су се два осјећања у души пјесниковој узвила до идеалног савршенства. Он најпослије обухвата цио словенски свијет, позивајући га на обрану својега бића против разнијех непријатеља. Док се бавио још код куће скупљао је народне словенске пјесме и издао их 1839 г. Много је и преводио.

Иван Трнски истог је правца био. Трнски је један од најплоднијих *хрватскијех пјесника*. Родио се год. 1819 у *Рачи*, жупаније *беловарске*. Још се врло млад упознао са *Ст. Вразом* и другијем *илирскијем првацима*. Год. 1837 већ излази са својим изворнијем и преведенијем пјесмама у *Даници*. Понајљепше су му *лирске пјесме* *Кријеснице*. Превео је *Јевгенија Оњегина* од *Пушкина* и више *Шекспировијех драма*. Писао је много *лијепијех приповједака*, из којих провирује добро познавање народа. Још ради.

Димитрије Деметер. У коло радника у доба илирства долази и Д. Деметер, родом из Македоније. Породица му се од невоље турске доселила у Загреб. Димитрије се родио 1811 г. Изучивши гимназију у родном мјесту, пође у Градац, гдје сврши философију, а 1829 г. у Беч, да учи медицину, коју је у Падови и довршио. Још у 16 год. свог живота почео је пјевати, и то на материнском, грчком језику, а послѣје пристане у коло радника на уједињењу јужнијех Словена под именом Илира. Писао је многе драме. Драме Јов. Ст. Поповића положиле су темељ и првом сталном позоришту у Загребу, а Деметер својим радом дао је овој новој установи обилат материјал. Најљепша његова пјесничка творевина то је епска пјесма *Гробничко поље* (г. 1842) штампано у Кољу, и илирска трагедија *Теуша* (г. 1844). У *Гробничком пољу* пјесник слави пораз Татара у Хрватској (год. 1242); као да му је за углед служио Бајрон при пјевању ове пјесме. **Иван Кукуљевић Сакцински** такође је писао драме (*Јуран и Согбија или Турци код Сиска; Свјетско Шубић, Пошурница*); приповијетке и пјесме (Сјетите се: Ој славјани, ви...); али је најзнатнији његов рад на пољу историје. Он је основао и друштво за повјесницу хрватску.

Иван Мажуранић. Био је књижевном пољу највећма се истакнуо. Он се родио у Новом Винодолском год. 1814 од простих, али врло честитијех родитеља; отац му је био мали посједник. Основне школе учио је у родном мјесту, гимназију у Ријеци; прву годину философије у Загребу и у Суботишту; правне науке свршио је у Загребу. Рано је почео пјевати. Био је врло добар класичар, познавао је добро дубровачке пјеснике, а уз то је марљиво проучавао народне пјеме. Год. 1842 Матица му понуди, да попуни Гундулићева *Османа*, што је он и извршио за двије године дана. Тако је проникнут био духом цијелог сијева, а и језиком му, да му се ни с које стране не може ништа приговорити, особито што се језика тиче. Али се Мажуранић највише прославио својим главнијем дјелом *Смрт Смаил-аге Ченгића*. Ово је дјело изишло први пут у алманаху *Искри* год. 1846. Јунак је ове пјесме онај ага Ченгић, који је год. 1836 посјекао на пријевару неколико Црногораца, за то му се год. 1840 освете Црногорци, кад је по Дробњацима купио харач. Историјског факта држао се пјесник у толико, у колико је годило његовој замисли и идеалисању цијеле грађе. У ово је дјело пјесник уложио све благо своје маште, своје умјетности, великог знања и класичног обрађивања. Ово је дјело пуно живота, јачине и народног осјећања.

Мажуранић је први у умјетном епосу унио све благо, сву снагу народне поезије, узевши из ње, што је најљепше и најскладније, те тако њу подиже до естетичног савршенства. У овом дјелу све је тако складно, тако на свом мјесту, да човјек нити би имао још што ни придати, нити што изоставити. Ово је и дан данас најљепше дјело ове врсте. Сав тужни живот нашег народа под владом турском тако је живо и истинито предочен, да не требају никакви коментари. Мажуранић ум'ро је год. 1890.

Петар Прерадовић умом својим премац је Мажуранићу, а обилатошћу рада протекао га је. Петар се родио у Војничкој граници год. 1818; отац му је био поручник. Од 8 година пошао је у школу. Из војничке бјеловарске школе буде примљен у академију у Бечу. Ту је готово био заборавио српски језик. Рано је почео писати пјесме на њемачком језику. Кад је године 1840 са својом пуковнијом стајао у Милану, Кукуљевић га је ту уцућивао на народни правац; али га за народну пјесму придобије тек Спирос Димитријевић, Которанин, тада часник, а доцније ревносни преводилац драма. Из Италије се Прерадовић премјести у Задар. Кад је (год. 1844) први пут изашла „Зора далматинска“, с њоме осване и његова прва пјесма. За овом су шљедовале многе друге. Прерадовић пјевао је у врло неповољнијем приликама, јер је као званичник морао вршити послове, а уз то готово цјело живот провео је ван домовине. Године 1846 дође у Загреб; ту се упозна са хрватскијем књижевницима. У служби дошао је до ђенералског чина.

Прва пјесма, коју је Прерадовић испјевао, била је посланица Спиру Димитријевићу Которанину (год. 1843); написана је по Качићу, којег му је Спирос утиснуо у руке. Задао је био ријеч, да ће за „Зору далматинску“ написати пјесму, и заиста (год. 1844) видимо га први пут у јавности са пјесмом *Зора туча, биће дана*. С овом пјесмом њему је синнула зора пјесничког живота, јер је народ ову пјесму са заносом прихватио, и то је њега одушевило за даљи рад.

Године 1845 штампа дивну пјесму „Путник“, у којој пјесник представља себе у туђини; за тим му изиђе *Дјед и ушак*; у овој пјесми писац истиче и каже, каква је задаћа пјесника родољуба. Год. 1845 Прерадовић скупи своје радове у књижицу под именом *Првијенци*, међу којима су пјесме: љубавне („Цвијеће“), родољубне („Биле“) и пријеводи („Пресаде“). Год. 1851 прибрао је киту *Нових пјесама*. Све ове пјесме свједоче нам о његовијем заноснијем, искренијем осјећањима.

Настаје зрелије доба, те се и он задјену сјетном озбиљношћу, јер га је бољело, што му је народ запињао у своме напретку. Тражи себи одушке у философији и палази у спиритизму. Он вјерује, да човјечанство постепено напредује и примиче се свом савршенству. Држећи се будистичког учења, да се душе једнако селе из горијех тијела у боља, на тај начин људске се погрешке и страсти искорјењују и све живље осваја љубав према Богу и његову створу. Ако има јада и невоље у свијету, они су лијек души, па зато човјек никад не треба да очајава. Ова је наука подржавала његов идеализам, те као оптимист држао је, да ће једном осванути дан среће свему човјечанству. Из овог могли бисмо извести погрешан закључак, да је Прерадовић био космополит: не, напротив, као уман човјек, он то није могао бити, него му је онајближи срцу његов народ. По његовом мишљењу, једно големо племе, побожне душе и племенита срца, које ће предњачити човјечанству и довести га у будући рај земаљски, а то је племе словенско, изабрано је, да буде апостол љубави и врлина на земљи.

Његова народносна начела онајбоље се виде из његовог недовршеног дјела *Марко Краљевић*. Ово је једна мистеријска драма, какву је Словенима препоручивао пољски пјесник Мицкевић. Ево садржине те пјесме. У првом дјелу мајка Слава пробуди сина свога словенскога Духа, који је дуго у гробу спава, и пошаље га, да ускрсне Краљевића Марка, а ускрснуће га, ако се у народу само један јунак подигне,

„Који врлине свога рода
У свом духу све садружи;
Који срећи рода свога
Своје силе све посвети;
Кој' се желећ' прославити
Славу рода тражит' буде;
Кој' оружан сваким средством
Крепко буде дјеловати,
Да пробуди дух народни:
Тај ће Марка пробудити
И по њему дух народни“.

На име овог Духа словенски позове небесну слогу, која и дође и сједини све силе за дјело ослобођења, што ће га почети пробуђени Марко. Пакао се томе противи, али му је узалуд мука: вила планинкиња сама је задојила чедо, које ће родити Марка. Према народном предању, Марко није умро, но да спава; а под именом Марко треба разумјети цео народ, који у себи већ осјећа снагу, да се отресе од свијех угњетача.

За ово треба будилаца, који ће у томе народу изазвати љубав к слободи, напретку и појимању своје снаге и величине. Сам Марко (народ) ту задаћу не може вршити, за то треба човјек чисте, жарке душе, бистра духа и великога ума, једном ријечи човјек генијалац; он треба да је никао из самог народа, нада њ се уздигао, па ипак остао његов, готов вазда да се за њ жртвује. Тај је човјек Стеван Радославић; пастир је, те га није отровала страпа западна култура, себична, те нашем народу непријатна. Вила је своје чедо водила по цијелом народу, да позна народ, његов дух и особине, његову снагу, његове мане и врлине. Спремивши се као што треба, Стеван се врати кући у Босну, средните српске земље. С великијем одушевљењем отпочиње Стеван радити. Односно кључа и праве среће народ мисли, да је то закопано благо, али гдје се народ надао сребру и злату, ту чаробном силом Стевановом издиже се плуг, мотика и лопата, јер је, по мишљењу пјесникову, сва срећа нашег народа у земљорадњи. Изабранији духови добро разумију Стевана, па се одмах придружују к њему, али одмах и пакао показује своју моћ. Област позва Стевана на одговор ради побуне, па га осуди на смрт. Него Стеван не може пропасти, јер је он тек плеја слободног напретка људског, а кад се овај једном зареди, не може погинути, него живи. Њега вила планински слобода и пошрава животној задаћи. Сад се он прихваћа дјела. Стеван усташу у планину, гдје Марко спава. Тад се покретач духова сложи са јуначком дешницом. За Стеваном отисла се потјера, а он, да не би погинуо без замјене, прихвати сабљу Маркову. Кад искочи сабља, с њом искрену из гроба и Краљевић Марко. Кад се пробуди Марко, створи се ту силна војска, која одмах с њим полети на Косово, те гдје је нашем злу био почетак — ту му је и крај. Народу је нашем спас у јединству, напредак у ратарском зашмању, које храни свијет и просвјету народну одржава.

Осим тога саставио и текст опери у 5 чинова *Владимир и Ковчар* по народној пјесми. Као што су људски живот и патње разјашњавали Милтон, П. П. Његуш и др., тако је и Прерадовић покушао, написавши теозофску пјесму *Први људи* у 4 пјевања, написавши и њој побуду у народном причању. Уопште Прерадовић се много бавио етичшијем питањима.

Мирко Боговић рођен у Вараждину (год. 1816). Кад је Матица (г. 1852) покренула *Песни*, забавни и поучни лист, прве га је године уређивао Мирко Боговић. До год. 1848 бавио се поглавито лириком, а у педесетијем годинама јавља се као пје-

сник озбиљне драме, којима црта главније моменте из народне историје (*Франкопан; Стјепан, пошљедњи краљ босански; Матија Губец*). Писао је и *приповијести*, 3 свештице *Вињага*, шале пјесничке, афоризме о људима и домовини.

Огњеслав Утјешеновић Острожински (1818—1890)) Старао се да по кроју народнијех пјесама створи умјетну поезију. Чувен му је спјев *Недјелко* (1860) сличан народној пјесми. Све пјесме издао је у једној књизи с натписом *Вила Острожинска* (г. 1845, 1870). Превео је размјером народнијех пјесама *Псалме Давидове* (г. 1862).

Август Шеноа, рођен у Загребу год. 1838., један од најваљанијих и најплоднијих писаца хрватскијех. Шеноа је новелу и роман подигао врло високо. Радо је предмет својих романа узимао из народне прошлости. У *Злашереву Злашу* црта нам врло лијепо прилике града Загреба и његовијех моћнијех сусједа у XVI в. Спорове племенства са сељацима дивно нам црта у *Сељачкој буни*, његов *Диогенес* пружа нам живу слику противу-народнијех утицаја у процлоу вијеку. Лијепа је и историјска приповијетка из XVII в. *Лукај из сељске руке*. Овијем својим радовима он је потпуно заслужио име хрватског Валтер-Скота. Он је изучио прошлост својег народа и у пјесничком руху умно нам приказати као садашњост, што се збило у давна времена. Он је имао на уму и садашњост. Различне појаве друштвеног живота он нам износи у лијепијем приповијеткама *Просјак Лука*, *Барун Ивица*, *Владимир*, *Турци иду*, *Млади господин*, *Пријан Ловро*, *Пруски краљ*, и др. Он је много писао у везаном слогу. Поред лијепијех *лирскијех* и *родољубнијех* пјесама он се особито истакао „повјестицама,“ у којима се угледао на Врза, али га је претекао обилјем знања, што и доликује млађем раднику. Понајвише је преводио драме, међу њима Шекспирове. Умро млад год. 1881.

У најновије вријеме особито се истичу у Хрватској Јосиф Томић, Ј. Кумичић, Фрањо Марковић, а од пјесника Харамбашић, који нам својим пјесмама напомиње Змаја; има још доста их, који се истичу у књижевности.

У Далмацији почела је жива радња у новијем правцу. Год. 1840 Казначић, Валентић и Кузманић наизмјенице издаваху часопис *Зору далматинску*. Од писца треба споменути Ст. Ивичевића, Сима Љубића, свешт. римокат. са Хвара, Кнеза Меда Пуцића, већ споменутог Матију Бана, Антона Казали, Николу

Томазеа, који је знаменито име стекао у италијанској књижевности; свештеник Мато Водопић (новеле).

Послије смрти М. П. П. Његуша књижевни рад није престајао у Црној Гори. За вријеме Књаза Данила опет је прорадила штампарија на Цетињу (шт. *Законок*), али се слабо радило на књижевном пољу. Тек са доласком на владу данашњег сретно владајућег Књаза Николе I живахнуо је и књижевни рад. Међу прве, који су почели радити, долазе поп Јово Сундечић и исти Књаз.

Јово Сундечић родио се год. 1825 у босанском селу Голињеву. Изучивши богословске науке у Задру год. 1848, буде тамо учитељ г. 1854. Од г. 1864—1874 био је лични секретар Његова Височанства Књаза Николе I. Сад живи у миру у Котору. Још док је био у Богословији пјевао је, и пјесме су излазиле у *Зоји далматинској*, а год. 1848 изађе прва већа пјесма његова *Анастија и Сафира*. Год. 1850 издао је родољубне пјесме *Срце*, а за тим изиђе му (године 1860) *Вршидба*, па *Вјенчић домљубних ијесам*, *Тужна књига*, па најпослије *Миље и омиље*. Писао је и у прози и бавио се и новинарством. Писао је и ћирилицом и латиницом. Најљепши су му епски спјегови *Кула Баја Павлиновића*, *Српско кошуља*, *Анђелија Косовића*. Он је ватрени проповједник слога између два племена једног истог народа — Срба и Хрвата.

Г. 1865 Сундечић је покренуо на Цетињу *Орлић*, црногорски годишњак. У њ је писао и далматински списатељ Павлиновић, архимандрит Дучић и др. Велики Војвода Мирко спјевао је више јуначкијех пјесам, које је архимандрит Дучић издао под именом *Јуначки свом ник*. У *Орлићу* најприје почео је штампати своје пјесме и сам Књаз; ове се пјесме одликују искренијем осјећањем и љепотом. Већ у овој првјенчади види се оригинални пјесник. Од године 1870 почео је излазити на Цетињу политични и књижевни лист *Црногорци*, који се послје претворно у *Глас Црногорца*, који и данас излази. Књаз Никола није остао на онијем почетцима, него је покрај многијех државнијех послова, у ријеткијем часовима одмора, налазио одушке у раду на чисто књижевном пољу. Својим пјесничкијем творевинама већ је дошао у ред најбољих наших пјесника, истичући се оригиналношћу, лакоћом и звучношћу стиха и искренијем одушевљењем.

Он се огледао у свијем готово врстама поезије; писао је: лирске и епске пјесме, романтичан спјев *Хајдану*, из везаног слога у везаном превео је или боље рећи спјевао је Шатобријановог *Абиссерски*; написао је у стиховима врло лијепу драму

из црногорске прошлости *Балканску Царицу*; драмски снјев *Књаз Арванџи*; *Нова кола* и др. Својим *Пјесником и вилом*, што се тиче идеје, стао је више Бранкова „Пута“. У најновије вријеме и књижевни рад живихну: појави се покрај Књаза цјесника више радника на књижевном пољу. Међу ове долази Симо Поповић, који је већ у шестдесетијем годинама познат био по похваљеном пријеводу једног одломка из Махабарате. Осим лијепијех пјесама писао је два епска снјева *Освојење Никшића* и *Освојење Бара*. И у једном и у другом снјеву има више засебнијех пјесама, у којима се лијепо описују поједини моменти за вријеме крваве борбе око градова Никшића и Бара. Све пак пјесме возане су једном идејом, те тако представљају једну цјелину. Осм тога врло лијепо превео је Рамјане један дио и у засебној књизи издао (*Римо*). Био је до рата и уредник „Гл Црногорца“. Покретани су на Цетињу и други листови. Тако једно вријеме излазила је *Црногорка*, *Зета*, *Нова Зета*; а сад излазе два листа. *Просвјета*, *лист за цркву и школу* и *Луца*, књижевни лист. О другијем радницима на овоме крају у историји књижевности још је рано говорити.

Послије руско-српског рата за ослобођење јужнијех Словена, пошто и Босни и Херцеговини свануше мало бољи дани, видимо, гдје се и у овим годинама књижеван рад живље креће. Од радника, који су још били под господарства радили, особито се истиче **Фра Грго Мартић** из Посушја (род год. 1822). Још је жив и неуморно ради. Он је фрањевачког реда и живи у манастиру Кршеву близу Сарајева. У овом је манастиру изучио прве школе, гимназију изучио је у Пожеги, философију у Загребу (г. 1840) и повратио се у домовину, гдје је као сарајевски свештеник много година провео. Поред многијех другијех пјесама особито се он петакао својим *Освештеницима* у 7 великијех епскијех пјесама. Ту је он опјевао бојеве Црногораца и Херцеговаца са Турцима (*Обренов*, *Лука Вукаловић*, *Бој на Грахову*, *Бој Турка и Црногораца*). По тону и кроју својих пјесама Мартић заузима средину међу народном и умјетном пјесмом, али нема оне умјетне пластичне цјелине, која Мажуранићева Ченгића онако издиже. Он у неколико наставља Качића и П. П. Његоша.

Од фрањеваца знатан је још *Мартин Педаћ* и *Франо Јукић*. Први је познат по пјесми (год. 1835) *Разговор, кога су имале виле Илркихе*; писао је и друге пјесме, а и повјесне чланке. Јукић је издао 3 свеске *Босанског пријамљел* (год. 1850, 1853, 1862), а писао је и у другијем листовима.

Вриједно је споменути његову књигу *Земљопис и повјесница Босне*. У Мостару је живио и радио већ познати нам арх. Ј. Памучина. У најновије вријеме покренуло се више листова и ћирилицом и латиницом. Од књижевнијех у Сарајеву излази *Босанска Вила*, уређује вриједни Никола Кашиковић, и „Нада,“ илистровани лист, а у Мостару *Зора*, уређују А. Шантић и Св. Ђоровић. Има више ваљанијех приповједача и пјесника.

Само у Старој Србији и Маћедонији племе наше још „сном мртвијем спава.“

РАЗЛИКА У УЧЕЊУ О ЦРКВИ ИЗМЕЂУ ПРАВОСЛАВНИЈЕХ И РИМО-КАТОЛИКА.

С рускога М. Никифор.

У науци о цркви, изложеној у IX члану „Символа вјере,“ разлика између православнијех и римокатолика, као што је познато, усредсређује се у питању о првјенству римскога епископа у васионској цркви.

То питање у дјелу нашега спасења у Исусу Христу има велике важности. И православни и латини сагласни су подједнако у томе, да је црква таква божанствена установа, којом се вјерујућим у Христа и његове заслуге и саопштава им се освећење Духом Светим. Спреко тога свршава се њино вјечно спасење. Без сумње такво или друкчије разумијевање те божанствене установе јамачно одазива се и у животу цркве и у дјелу спасења њенијех чланова, — јер ријечи Христове „духъ сунъ и животъ сунъ“ (Јован 6, 63). Питањем о првјенству латини не само што се означају особитости у устројству саме цркве, него се установљавају и особити односи вјерујућијех к њеној невидљивој глави — Христу Спаситељу. према томе, ако је латинско првјенство — лаж, онда оно и уноси лаж у уређење црквено, а и у саме одношаје наше к невидљивој глави њеној; ако ли је, напротив, латинско првјенство — истина, то су онда достојни сажаљења и плача сви они, који одбацују ту спасоносну истину, јер они сами чине немогућим за себе дјело спасења у Христу. Такво постојеће важно и значајно питање захтијева непристрасног, свестраног најмарљивијег истраживања, изучавања и ријешења.

У чему је сама суштина ствари? Куд ли пролази она погранична линија, која тачно и јасно дијели науку источне

цркве о овом предмету од западне — латинске? Да бисмо се приближили к ријешењу тијех питања, обратимо се к писцима и једне и друге цркве и потражимо у њих разјашњења саме суштине различитости тога занимљивог питања.

Латински писци често су се пута дохватили те тачке питања и давали о њему своје објашњење. Тако познати автор, који је 43 године изучавао питање „о могућности саједињења источне и западне цркве“ d), у том питању код православнијех не налази ништа осим залуднијех предубјеђења и противурјечија самим себи, у која су тобож они поставили саме себе од времена Фотијева, не признајући папскога првијенства — у цркви. Тај автор пише: 1) да источњаци, т. ј. православни, првијенство апостола Петра над осталијема апостолима и његово епископство у Риму — и признају и одбацују; 2), нашљедство, које је пријешло са апостола Петра на римске првосвештенике *с влашћу над свом црквом и патријарсима*, такође и признају и не признају“. Такво противурјечије, као што каже писац, дошло је отуда, што су православни избрисали из својега вјероучења првијенство папино, које су до Фотија признавали, ади ипак оно, што су из вјероучења избрисали, нијесу избрисали из богослужбенијех књига, те по томе православни у школи не признају оно, што не престају признавати у цркви. Узрок таквога тубовога противурјечија, по мишљењу автора, налази се у самој наравственој слабости православнијех, и у њиној ненависти према латинима 3). Жестоки укор! Но на жалост, писац не објашњава узроке и основ таквога нехришћанског држања православнијех према западном латинизму, које траје читаво хиљаду годиште. Не може се ни мислити, да би таква злоба свијех православнијех могла потећи од једног славољубца, каквијем писац рачуна Фотија, којег источна црква поштује као борца за истину и вјеру.

Други латински писац, О. Гагарин, који се по прилици такође дуго бавио питањем о разлици између источне и западне цркве, мало се мекше односи према одвојеном мишљењу источњака. Он налази, да „у рускијем катихизисима *нема толико заблуда*, колико *вразнина*, лавива; но, што у њима недостаје, то богослужбене књиге допуњују и исправљају“ 4). И ово објашњење

1) Књижница под тијем натписом изашла је у Берлину год. 1858.

2) Тамо страна 153.

3) Ibid.

4) Будетъ ли Россія католическою? О. Гагарина въ р. пер. стр. 8

није лакше од првога; у првом се тумачи непризнавање папског првијенства злбом и ненавишћу, а у другом неразвјеношћу источњака, њином ограниченошћу и умнијем сиромаштвом; они — православни нијесу у стању разумјети оно, што се садржи у њинијем књигама, оно што сами поју и читају! У самој ствари збиља каква је то затученост — неразумјети оно, што је тако јасно другијем са стране, но развјенијем људима.

Таквијем начином, по суђењу поменутијех латинскијех писаца, узрок несагласности у питању о папском првијенству треба тражити код источњака, но не у њиховом догматичном учењу, него у њиховом душевном стању и злоби — по суду једнога писца, и у незрелости — по суду другога. Обраћамо пажњу на мишљење писаца зато, што се поменути њихови списи много величају од латинскијех богослова — полемиста, као дијаманат у њиној латинској богословској књижевности.

По изгледу с великом озбиљношћу и научености претресају то питање такви латински писци, као н. пр.: Гергенретер и Делингер. Први у својој критици дјела Јанусова („Папа и Сабори“), суштину разноликости поставља у томе, што латинска црква практикује начело *монархично*, а источна тобож *аристократично*, и што источна црква престава са собом први степен шизматичког *Видеотека* *СРНОЈЕ ВУК* али пада од монархичног начела по стрмој равници *СРНОЈЕ ВУК* демократији, — на то и приводи ријечи Делингерове. „То је струја сузе“ говори Гергенретер ријечима овога пошљедњег — по ком су се кретала црквена друштва у овом одношају. Први су корак учињели Византици, који су рекли: „Само патријарси, који управљају својијем црквенијем округом и никаквог папе и никакве главе над патријарсима.“ Иза тога се појавила инглеска црква, која је рекла: „нити папе, нити патријарха, само епископи.“ Са своје стране и протестанти су изјавили: „не треба епископа, само свештеници, а над њима свјетски управитељи.“ Доцније се у Инглеској појавила нова протестанска секта са новом изјавом која је говорила: „не треба нам пастора, само проповједници са катедра.“ На пошљетку појавила се „дружина“ (квакери) и многа друга новија друштва, која су рекла: „Проповједници су зло, сваки себи нека буде пророк, учитељ и свештеник.“ Учињети још који корак ниже није пошло за руком, но у Саједињеним државама чине огледе и у томе. „Жене проповједнице већ су се тамо појавиле и сабирају около себе гомиле слушатеља.“⁵⁾ И тако ево на каквом страшном путу

⁵⁾ Anti Janus., стр. 163.

стоји источна црква! Она је прва — по мишљењу знаменитијех богослова латинске цркве — дала примјер смртноснога одцјепљења од јединства латинскога к раздробљењу на разне секте.

Нама се чини да и у том случају, ако станемо на гледиште Делингерово и Гергенретерово, уређење источне цркве не означаје се ријечју „аристократичка“. Боље би било рећи да латинска црква практикује *почетак монархички* — неограничени, а источна црква — *почетак *) монархички* — ограничени, дакле демократски, јер патријарси, који се не признају непогрешиви, управљају својим округом у договору са сабором, који има много више значаја у управи, него ли римска курија при папи. Али ми православни не можемо одобрити таквог пријеноса израза, с грађанског на духовно друштво. Царство Божије или црква, то је област духа и благодати, и за изразе престава о њему треба да постоји особити црквени језик. По нашем потпуном убјеђењу, такво расуђивање горепоменутијех католичкијех богослова износи готово само спољашње разумијевање суштине цркве Христове.

Православни богослови другојачије изражавају те постојеће разлике у црквеном уређењу. Обично се ствар престава тако, да се латинска црква држи начела личног управљања у цркви, а православна — саборног. ⁶⁾ То и таква одредба разлике не означава потпуно супротицу те ствари. Као год начело *јединовлашћа*, исто тако и начело *саборности* ⁶⁾ важи више јасније одредбе, јер као што прво није баш сасвим *неправославно*, тако и друго није баш само по себи безусловно *православно*. Да је православно хришћанство остало у једном патријархату, и у једној каквој држави, под једном духовном главом, зар би таква духовна самоуправа била неправославна? Разумије се да не би. Патријарх или митрополит поставши главом свега православног хришћанства и будући признат као такви, опет ништа га не би учинило *папом*, па и ако би, по нашем мишљењу, све и тежио за тим, да га признају — и народ и свештенство. Наравно да и јединовлашће, које практикује латинска црква, само по себи није још *почетак неправославности*. То латинско јединовлашће може бити и православно и неправославно, гледајући по томе како ће се они — латини — користовати њим. Оно је постојало у старозавјетној — *подзаконској цркви*, и, говорећи данашњим језиком, остало је православно. Јудејски првосвештеници, који су више пута саједињавали у свом лицу и царско досто-

6) Протојереји Васиљев у свом познатом писму епископу Жакоме.

јанство, ипак ни у чему нијесу постали слични римскијем прво-свештеницима. Образац сличнога јединовлашћа преставља нам и хришћанска црква. Митрополити црногорски држали су у рукама двије власти: духовну и свјетску — или епископску и књажевску, па ипак их православна црква није мислила одвојити због таквог јединовлашћа. С друге стране и *саборност* није безусловно православна, није сваки сабор православни за то, што је сабор епископа. Сабор Дубски, сакупљен противу Златоустога, сабор диоскоров у Ефесу, сабори иконоборски, на пошљетку сабор Флорентински, — све ове саборе одбацује и осуђује православна црква, па и ако они, а особито овај пошљедњи, претендују да су *васионски*. Дакле, како за једи-влашће, тако и за саборност постоји виша, савршенија одредба, коју и установљава православна црква и у једном и у другом виду црквене управе. Ако се та виша одредба усваја у једном или другом виду, она постаје православна; а ако се та главна одредба не обдржава, онда и сабор, па буди био и најмногобројнији, није православни. Сад да видимо у чему се састоји та виша одредба

Да бисмо пошли строго научнијем путем к решењу овога питања, треба најприје да се обратимо катихизисима и једне и друге цркве, и по њима ћемо видјети учење о цркви и православнијех и латина, па најприје да видимо суштину у разлици тога учења, а иза тога ћемо и срјини једног учења предложенога питања. Да такво упоређење изведемо, приморава нас пријекор о. Гагарина, који говори, да у нашим — православнијем катихизисима има много, кад се сравни с њиним — латинскијем, — пропуштенијех и непопуњенијех лазина, које ћемо допунити и објаснити, узимајући доуну из догматичког учења једне и друге цркве.

Дакле, да почнемо најрије од православнога катихизиса. Пространи православни катихизис, (којега је саставио митрополит Филарет) рачуна се симболичком књигом у православној цркви, — на питање: „Шта је то црква?“ Одговара овако: „Црква је Богом установљено људско друштво саједињено православном вјером, законом Божијим, свештеноначелством и тајнама“. У овој одредби излазе двије главне црте: *Богоустановљеност цркве и јединство*, уз унутрашње и спољашње знаке — православно вјероучење и наравоучење, свештеноначелство и тајне.

Разјашњавајући ову кратку одредбу цркве, православни законоучитељ служи се бољом и пунијом научно-састављеном одредбом, што се налази у православно догматичком бого-

словљу, које је саставио митрополит Макарије. У њему читамо: „Црква је друштво православно-вјерујућих, који су се крстили у име Исуса Христа, непосредно Њим самим основано, и преко светих апостола, Њим самим подржавано у животу и вођено к животу вјечноме, и то — видљиво преко духовнијех пастира: преко учења, свештене радње и управе, а невидљиво — помоћу свемогуће благодати Пресветога Духа“⁷⁾ К овој и овакој одредби нема се што додавати, јер се у њој у кратко садржи цијело православно учење о цркви. У њему се особито види јасност првјенства Христова у цркви. Он је глава цркве и Он управља њом невидљиво, силом своје благодати, а видљиво преко свога оруђа, т. ј. преко Њим установљенијех црквенијех пастира. У даљем излагању овога учења ова ће црта изаћи још снажнија и одређенија.

Иза наведенога одређења цркве, у катихизису се објашњава — *вјера* у цркву и предмет вјеровања, а иза овога знаци истините цркве: *јединство, свештост, саборност* или *васионост*, и на пошљетку њено *апостолство*, т. ј. непрекидност и неизмјенљивост учења, предања и рукополагања, која потичу од апостола.

На питање: „**Што значи вјеровати у цркву?**“ — Катихизис учи: „Значи побожно и поштовано поштовање истиниту цркву Христову и покоравати се њој, јер је она — **СВЕТЛО** и **ЖИВОТ** — да у њој постоји, спасоносно утиче и управља благодат, која се излијева од једине њене вјечне главе — Господа Исуса Христа.“ *Предмет вјере* одређује се оваквијем начином: „Црква, која је видљива, може бити и предметом вјере (која је обличеніе невидимихъ), јер: а) и ако је она — црква видљива, али је невидљива њом усвојена благодат Божија, која управ и јест *предмет вјеровања* у цркву; б) Црква, будући је видљива у колико је на земљи, к њој припадају сви православни, који живе на земљи; но у исто вријеме је и невидљива, у колико је на небесима, и к њој припадају умрли у правој и истинитој вјери и светости.“ Даље се на ово наводе докази из Светога Писма.

⁷⁾ Пространи Православни Кат., 1878 год., стр. 52. Догмат. Богословије Високопреосвештеног Макарија 1883 год., стр. 235.

(Н а с т а в и њ е с е.)

О М О Л И Т В И

Н. С. ученик Цетињске Богословије.

„Бдите и молитесь, да не видете
въ напасть.“ (Мат. 26, 41).

Колико је год данас људи на земљи, ниједнога нема, који не при- знаје, да није све само оно, што се налази у досегу његовијех чуда, него да има нешто више, нешто што стоји изнад овога чулнога свијета, нека особита сила и снага, која свијем овијем свијетом управља и заповиједа. То *нешто* човјек не може да види оком, нити да га осјети другим каквим чудом. Управо земни човјек, својим земним оруђем то није кадар схватити. Но човјек, који има осим свог смртног тијела и бесмртну душу, која је искра живота његова, и која је честица тога изнадчулног *Највишег Бића*, том својом честицом живота осјећа и види то *Највише Биће*, од којег је она произашла, од којег зависи, и којему се она обраћа.

Све оно, што је мање и произлази од нечега вишега, к томе се и обраћа. Видимо безброј потока и ријека, које својим коритима непрестано трче пут мора, које је за њих извор живота. Човјек пак, који је створен од земље, видимо, да га земља обдржава, земља га храни и оиет у земљу иде, „Земля еси, въ землю отидеши.“ Због тога узрока и видимо, што се човјек не може одвојити од земље, него „земля мудрствуєтъ; јер је земља својствена природи његовог тијела, зато се он и обраћа њој. Но као што у човјеку тежи његов земни дио к земљи, исто тако и његова душа тежи к своме извору живота, од којег је она произашла, и као год што не може тијело без земље, исто тако и душа не може без онога, од кога је, него мора да од Њега све тражи.

Та Вишња невидљива сила — то је Бог.

Душа наша, којој је Бог извор живота, будући је спојена са тијелом, мора имати начин, са којим ће се моћи примцати к Њему и искати све што јој потребује, а то њезино једино оруђе јест *молитва*.

„Молитва је разговор наше душе с Богом.“

Још до данас није познат дух ниједног народа, који није схваћао, да има то више Биће, од којег он зависи, и којему треба да се он обраћа са молитвом, па и ако то у разним облицима и у неправилном схватању, но ипак дух и пошљедњега дивљака осјећа ту потребу молитве к вишемү неком Свемогућем Бићу, од којег се он бојао и своју потребу у њега просно.

Молитва је неопходно потребита свакојему човјеку без разлике. Мо- литвом човјек проси у Бога све, што му је потребно; молитвом иште опроштење својих погрешака; молитвом изјављује благодарност за добивено добро (молитвом се брани од сваке биједе и непријатеља — видљивих и невидљивих; и једном ријечју: молитвом може учинети и највиша чуда на свијету, и преобратити и законе природне појединих ствари. „Молитва је први дар Вожији, преко којег ми добивамо од Њега све остале дарове.“ Примјер молитве показао нам је Христос Спаситељ и научио нас је, како се треба молити, и оставио нам је молитву, која се зове „*Господња*“ или „*Ошче наш*.“ — Но између свакога значаја молитве највећи јој је тај, што њом човјек може предупредити праведну срџбу божију, и спасти се од ње.

Овакве молитве треба да су најчешће и најснажније, јер човјек непрестано гријеш и пада, па му је и потребит тај духовни лијек непрестано, јер непрестано пада у гријех. Свако гријеш, но не једнако „За вишу рану треба виши и мелем, а за застаралу болест треба искусан љекар.“

Молитва је почетак сваког добра. Са молитвом треба устајати, лијегати, ходити, започињати, живјети и умирати. Много примјера имамо и у старом и у новом завјету, гдје су поједини људи разна и велика чуда молитвом учињели, на пр. „Простре же Мојсей руку на море: и возгна Господь море вѣтромъ кожнымъ силнымъ всю ношъ и сотвори море сушу“ (Исхода 14. 21.) Исто је тако молитвом и воду из камена у Хориви извео (Исход 17. 4—6). Исус навин зауставио је сунце цијели дан: „И ста солнце посредъ небесе, и не идише на западъ“ (Ис. Навин. 10. 13—14). Пророк Исаија повратио га је натраг: „И взыде солнце десять степеней, имиже сниде сѣнь“ (Исаија 28. 8). Мојсей је молитвом одвратио гнев божји са народа израиљског, кад су израиљчани за доба одсуства његова на гору Синајеку одслупили од Бога и поклонили се „исгуканомъ.“ „И умилостивися Господь о злѣ“ (Исхода 32. 10—14). Јелісеј је молитвом учинио сув пут себи преко ријеке: „И удари Елісеј воды, и разступишася сюду и сюду. И преиде Елісеј по суху“ IV. (Царства. 2. 13—15). Пророк Илија молитвом је зауставио кишу, и опет је учинио да буде (III. Цар. 18. 41—45). Молитвом су мртве оживљавали, на пр. пророк Илија: и рече: Господи Боже мой, да возвратис убо душа отрочица сего въ онѣ и бысть тако“ (III. Цар. 17. 21). Елісеј исто тако (IV. Цар. 4. 33—35). Св. Апостол Петар воскресео је Тавиду молитвом: „Петръ, преклонѣ кољѣна помолися:... рече: Тавидо, востани, она же отверже очи свои: Е и видѣвши Петра, сѣде“ (Дје. 9. 40).

Много би било кад би хтјели рећи безброј сваких великих чудеса, која је сила молитве учињела. Сваки хришћанин који врши срдачну молитву, па било то к Богу лично, или преко Богородице и светијех, опет Њему, искусно је на себи моћ молитве. Слушао сам доста пута једнога духовника, гдје при сваком, а особито мало тежем послу призива у помоћ једнога светитеља, и заиста му је молитва вазда била услышана на његово задовољство. Но тога сам опет гледао гдје говори: „Хвала ти божи угодниче, који ми вазда помагаш“ — па сам се увјерио, да кад се ко тако срдачно моли, па опет на помоћ не забравља, него захваља, да му молитва никад неће бити без успјеха. За то никад не треба забрављати, да на свему што имамо благодаримо нашем *Дародаваоцу*, како бисмо се и опет показали достојни његова дара. И код људи кад благодаримо за добро учињено вазда отворимо врата себи п за будућу наклоност, а тим више дужни смо излијевати благодарност ономе, који је и нас, и све што имамо дао. Пошто је моћ молитве тако снажна, да производи и надприродна чудеса, она је снажна и склонити на милост несесног Озда, да нам опрости гријехове, па баш за то и треба вазда Му се молити — и у злу, и у добру: у добру — да га подржи, а у злу — да га од њега избави.

Молитва се може вршити свагда и свуда; чак и у сну је било подвизника, који су спавали, али је њихов језик непрестано читао Христову молитву. Има их доста, који ће рећи: „немам кад ни у цркву поћи.“ Истина, да човјека више пута дужности спријече, да баш не може поћи у одређене дане у цркву, али се његова молитва не састоји само у цркви, него се он може молити свуда и на сваком мјесту, и нити има мјеста, нити пак посла, гдје се човјек не може Богу молити. Дакле, радећи, сје-

дећи, путујући — може се Богу молити. На посљетку, да се човјек не би правдао што не може поћи у цркву, треба знати, да је сваки човјек сам за себе црква: „Тјѣлеса ваша суть храмъ живуцаго въ васъ святаго Духа“ (1 Кор. 6. 19). За то пошто је тијело храм духа, који је од Бога, и који и јест онај „образъ и подобіе Божіе“, што се у човјеку налази, за то у том храму не би требало никад да престаје молитва, па гдје се год он налазио и у ком буди било послу.

Молитва се може вршити гласно, а може и нико да му не зна, а то бива онда, кад се човјек мислено обраћа Богу, и такве су молитве Богу најпријатније. Такве мислене молитве немају никаквих спољашњих знака и у њима не може бити привидости нити пак лицемјерства, јер Бог све зна и види: „Господи предъ тобою все желаніе мое, и воздыханіе мое одъ тебе не утаится“ (Пс. 37. 10). Молитве пак са спољашњијем знацима ако нијесу у свези са унутрашњим осјећањем, не само што нијесу корисне, него још бацају човјека у гріјех, јер је то онда фарисејство. Доста има таквих, за које се говори, да се моле, да су побожни, да често иду у цркву, дотим се другоме говори, како не иде у цркву, како није побожан и т. д., а врло лако може бити, да онај ком се говори да није побожан — побожнији је у души сто пута од онога, што ће сваку икону пољубити, метанисати по толико пута и прочитати све каноне и молитве, за то треба вазда срдачност, а не спољашност. Али кад су спољни покрети у свези са унутрашњошћу, и ако „отъ избытка бо сердца уста глаголють“ (Матей 12. 3—4) молитва је тада Богу пријатна и свемогућа. Такође и заповиједа кад говори: „Појте Богу нашему пойте“. Обично у таквим пјесмама Бог се хвали и слави, а молитва за грехове и за другу какву прошњу треба да буде тиха и смирена, са скромним срцем, као што се молио Митар, па у таквој молитви излити пред Богом сву туку срца и душе. Истичи црквена пјесма: „Молитву пролию ко Господу и тому возвищу печали мой“ (Ирмос. глас 8). Разни су знаци спољашње молитве као: метанисање, сагињање, плакање, уздихање и још други, но најпрви знак и најзначајнији јест полагање на себе знака крета, јер тим се означава да се молимо у име Исуса Христа, који је ради нас и био на крсту разапет, а ко год се у име Христово моли добиће благодат: „Аминъ, аминъ глаголю вамъ, яко елика аще чесо просите отъ Отца во имя мое, дастъ вамъ“ (Јован 16. 23). Услѣд таквога великог значаја полагања знамења крета, сваки хришћанин дужан је добро при томе пазити како ће тај најсветији символ правилно на себе полагати, како би он нам био спасоносан, јер је велика моћ његова. Велика и неиспосна грехота свакоме је, ко без пажње тура на себе то велико знамење; то једино снажно оружје против свакојега — видљивог и невидљивог непријатеља. Особито пак у томе гріјеше они, који знаду како се треба кретити, па у мјесто тога мандрљају руком које куда — као да се бране од муха. Такви су готово оно исто што и они, који су Христа разапели и ругали Му се, а не знаду, да не само што ће одговарати за себе, него и за оне, које су дужни они научити. Такви то чине или из немарности, или им госпоштина не допушта дозволу својој господској десници, да скромно стави знак крета на себе. Много је боље буди само један пут се правилно прекрети, него цео дан мандрљати рукама које куда. Достина их се може наћи, који баш не умију правилно да се прекрете, но таквим ће се опростити „не вѣдятъ бо что творять“, но за тај њихов гріјех одговараће онај, који их је дужан био научити, а није.

Молитва се темељи на три хришћанске добродјетели: *вјери, љубави и надежди*. Вјера је главни коријен молитве, и у кога је тврда вјера, томе је молитва успјешна и снажна, јер „вђруоцему вси возможна.“

Љубав је други коријен молитве. Ко љубави нема тај ништа нема; тога молитва ништа не важи, јер је сам Бог љубав.

Надежда је трећи коријен молитве. Имајући човјек вјеру и љубав — има и надежду, да ће му Бог опростити, што је сагријешно, зато му се и моли, а кад не би имао надежде залуду би се молио, јер како говори св. апостол Јаков: „Сумняйся да не мнить яко прииметь что отъ Бога“ (1. 6—7).

Молитва је прва дужност свакога хришћанина, јер по ријечима Златоуста наш духовни би живот био „гладан, жедан и умирао без молитве.“ У молитви треба човјек да се добро прибере са самијем собом, и да све своје мисли усредреди у молитву, па тек онда да се моли, јер кад ко говори и с мало вишим лицем од себе стара се, да цео разум и пажњу обрати на оно, што ће том лицу говорити, а кад му се дадне прилика да говори са владоцем, или архијерејем, он управо се сматра сретним, па се стара, да оно, што буде тијем лицима говорио, буде истинито, тим више човјек је дужан бити начисто са собом и еву душу и разум окренути овамо, куд молитву управља.

Сада да се запитамо: ми сви, који се молимо, обраћамо ли такву пажњу на молитву и бојимо ли се Бога? Дјело на видјело износи, да доста нас има, који се више бојимо појединијех људи, него ли Бога, и више се старамо њима угодити, него ли Богу. То је већ право идолопоклонство. Не говорим **NACIONALNA** старије, и не одговарати њиним наредбама, јер то сам Бог наређује говорећи: „Слушай васъ мене слушаеъ“ — и „нѣсть бо власти, аще не отъ Бога“ — но достина их има, који ће се огријешити и истину и закон Божији, само да се боље покаже некое, бојећи се тијех више од Бога. **CRNI GORJE BORBE** Исајинијем **CRNA GORA** којему се може омаћи ријеч: „молио сам се, па залуду.“ Молио си се, али како? Молио си се можда без икакве пажње, или исправде ради и обичаја, или си се молио за оно, што не би донијело корисне пошљедице теби или другоме. Зато човјек треба вазда да добро промисли, зашто се моли, па да се ослони на Бога, па ако и не добије оно, зашто је молио — исто нека остане благодаран Његовом провиђењу, јер човјек не зна, каква би била пошљедица, кад би му се молитва услишала, зато је и казано у Светоме Писму: „Просите и не приѣмлете, зане злѣ просите, да въ сластѣхъ вашихъ ижди-вете“ (Јаков. 4, 3).

Особито пак при молитви човјек треба да је са сваким у миру, да нема свађе с ким, а ако је имао да се измири, јер кад не би то учинио онда та свађа била би његовој молитви велика тврђа, мимо коју она не би могла улугити се к Богу. Сам Христос нас је научно, како се треба молити: „И остави намъ долги наша яко и мы оставляемъ должникомъ нашимъ (Матей 6, 12). Зато човјек ако има с ким мрзост, или не говори са тијем лицем, а особито приступајући св. тајни Причешћа, па не хоће да се помири, нека не мисли, да ће му молитва бити благодатна, јер је Христос рекао: „Аще ли не отпушате челоуѣкомъ согрѣшенія ихъ, ни отецъ вашъ отпуститъ вамъ согрѣшенія вашихъ (Матей 6, 15).“

Молитвом човјек олакшава тугу, која му је у души. Више пута чућемо у народу гдје по за некога говоре: „заспао је као иза молитве“ — из шта се може лако видјети, да је народ схватио моћ молитве, усљед

чега св. Апостол Јаков и наређује: „Злостраждетъ ли кто въ васъ, да молитву дѣтетъ... и молитва вѣры спасетъ болящаго (5. 13—15. — А Иисус Христос говори: „Вея елика аще воспросите въ молитвѣ вѣрующе приимете (Матей 21. 22). За то треба свакоме знати, да се молитва не састоји у голом читању свију канона и молитава, него у искреном признању своје немоћи пред величином Творца, и истинитом обраћању своје душе и ума к њему, јер је вазда боље један минут чисте искрене молитве Митареве, него ли све пјесме и хвале Фарисеове, и боље је једно кољенопоклоненије пророка Илије, него сви обреди и жертвоприношенија гомиле Језавелинијех свештеника, и грехота је ономе што је вазда при цркви казати некое што није. да није побожн. јер се Бог слави свуда и на свакоме мјесту, а бољи је драм злата, него стотину бакра. За то молимо се чистим срцем и истином, јер: „Духъ есть Богъ: и иже кланяется ему духомъ и истинною достоинъ кланятися (Јован 4 - 27), а нека не буде оно што је речено: „Приближаются мнѣ людіе сіи усты своими и устнами чтутъ мя: сердце же ихъ далече отстоитъ отъ мене (Матей 18. 8).

БЕСЈЕДА У ДРУГУ НЕЂЕЉУ ВЕЛИКОГ ПОСТА

NACIONALNA (О просјећивању цркве)
REPUBLIKE

Говорио у сабор цркви Викаријатској **Ристо М. Поповић**, свештеник.

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

„О ршнихъ мнѣ, виидемъ во дворы
Госнодни, возвеселися мой духъ, сра-
дуется сердце“ (пр. Дав.).

Драга браћо!

Наступише часне и велике пости, које је дужан сваки православни Хришћанин часно, свето и Богоугодно препостити — по пропису и обреду наше свете, саборне и апостолске цркве; а у течају њих и причестити се драгоцјеном крвљу и тијелом Господа нашег Иисуса Христа: „...иже даль есть себе за ны, да избавить ны отъ всякаго безаконія...“ (Тим. зач. 302). Но удостојити самог себе примити праведно Његову праведну и чисту и драгоцијену крв и тијело — није лак посао! А удостојити се састоји се у извршавању и испуњавању свега онога, што закон, правило и установе црквене заповиједају. Једна између тих заповиједи црквених јест: „Молится Богу и бивати на службѣ Божіей во всякъ день недѣльный и празничный.“ — о Ево чему ћу, да с вама говорим или управ рећи, да вам се пожалим, извијевши пред вама једну грдну ману и погрешку, која вас не води ни к једној доброј цијели — но чак к заблуди!

Вама је познато, драга браћо, да је свемогући Бог овај свијет видими и невидими створио у шест дана, а седми дан починуо од рада и тијем нам оставио примјер, да и ми све своје послове свршајемо у течају ових шест дана, а седми, да посветимо Господу Богу својему, т. ј. да пођемо у дом Његов, те да му захвалимо на Његова милостива и велика блага, која нам изобилно свакојег тренутка даје: — здравље, веселост,

духовну мудрост и јачину, храну, кишу, лијепо вријеме и т. д. Па зар не би недостојно било и нехајно, кад би ти неки пријатељ нешто послао на дар, а ти не пошао, да му захвалиш?! — Заиста би! А који ти је већи добротвор или пријатељ од онога, који ти све и веја даје; Који ти је дао гипко, усправљедо тијело, на њему ти створио у најсавршенијему облику главу, руке и ноге, а у том тијелу задахнуо те својим бесмртним, ливотворећна духом — искром Божанства! И дао ти слободну вољу и узвишени, над осталим животињама, јаки разум, да о свему томе мислиш и размишљаш. Бог ти је, дакле, све то дао и даровао на двојаку радњу: — душом, а кроз чула вида, да посматраш овај свијет, те да разликујеш што је добро, што ли зло, па, радећи оно, што је добро, да угађаш Богу — створитељу твоме; а тијелом својим, да зарађујеш, како ћеш га моћи држати чисто, здраво и непоковарено, као ти створ Његов; јер, узевши у строгом смислу, нијесмо капци ни длаку с главе камо ћести без Његове воље.

Па зашто да не дођете сваке неђеље да му захвалите на толика добра? — Премда сам ја с вама сваки дан, али опет *желим вас виђети* преко све године, т. ј. желим вас виђети *овђе* — овђе у дому молитве — у дому Господњем сабране тијелом и душом! Зар ви — ви исти вашим трудом овај свети и овако великољепни храм не сазидасте? Па? — па онда га управ остависте! Велика сам пута неђељом и празником одслужи службу Божју сам, сам — други или највише сам трећи и спомињао: „ктиторе и приложнике, а за *виш*! Пах *нигђе*! Ви онда можете и сами појмити како је мени тада, *како* и сваком пастиру, који пође, да чува двије овце без треће; а како ли је весело онај, који најави велико стадо, те се весели посматрајући га.

По није само погрешка у томе, него *Српској Библији* и неки гријехови. Да видимо: какву корист добијамо посјећајући службу Божју, учи се правосл. хришћанин: најбољој мудрости, постојанству у добру, знању, побожности, богобојажљивости, љубави, радости, мирноћи душевној, стрпљивости, милосрђу, вјери смјерности и уздржљивости. А гдје се свему овоме човјек може најбоље научити, ако не овђе?! — на питање: зашто не посјећавате службу Божју — знам, да ћете дати више разних одговора, као: не можемо од голотиње, од глади, од убоштине, од дугова, од инокоштине — а и: ми се можемо и дома Богу молити! Али и ја знам, да су све то тек голе и празне ријечи, јер црква не прима радосније обученијега, но голијега, ни ситијега од гладнијега; она их не разликује по тијем спољашњијем значаима, него по унутрашњијем, т. ј. по чистој души човјечјој. Што велите, да се можете и дома Богу молити, — истина може се човјек Богу молити гдје било, да било, и Бог му може помоћи и тамо, само, ако се право и истинито Њему моли; али томе противуријечи ово: да човјек нигда не може два посла радити у једно и исто вријеме, као што велите и ви: не може се трбухом на свадбу, а душом у рај. То је, заиста, тако! јер како ћеш се молити Богу дома као и у цркву, кад си на дому вјечно заузет по некаквим послом: или око земље, или око животиње, или, пак, преширеш се по с неким д које — каквим безпослицама, или причаш неумјесне шале и рогобатне приче, те тим двојако гријеш: једно, што већ ти нијеси пошао на службу Божју, а друго обмањујеш и друге око себе, особито своје млађе, те их тим на исто приликајеш и на гријех наводиш.

Осим тога не посјећавајући цркву човјек нигда не размишља о души својој, о греховима својим, о смрти, о ускренућу мртвих, о страшноме суду, о вјечитом блаженству праведника, ни о вјечитој муци грешника, Зато и вели Св. Писмо: „Сјећај се, што те најпосље чека, па никад нећеш згријешити! (Сир. 7, 39).“ — Зато, драга браћо, сјећајте се свега овога, што вам у кратко напоменућу, јер је суд божи и воља његова непостижива за наш слаби ум, па владајмо се и настојмо колико је више могуће, и да поступамо онако, како наша света мати правосл. Црква заповиједа за вријеме нашег овђе тако рећи тренутног живота, а који ће тек тамо на небесима бесконачан бити! Дођи чешће пута овђе, да ти се душа напоји чисте душевне хране, да се проведри од свакодневног рада и умора, да запјева анђелским гласом од кога је и дошла. А зашто не ћеш, кад си здрав и весео? Сјети се онијх јадника и живих мученика, који немају нога или рука, који не виде или не чују ништа од свега овога! О! како ли њима њино јадно срце за свијем овијем копни жедни; како ли пак, њина ојађела душа стеће под вјечитом тежњом, е да им се послушати службе божје.

Зато привикни себе и своје млађе још из ране младости посјећавати дом молитве, дом Господњи, да се свему овоме научиш, те да спасеш душу твоју од смртне погибли, а да задобијеш вјечито блаженство у рају небесном, коме неће бити краја.

Дакле, кад чујеш умилни звук звона, који наглашују почетак службе Божије, устани, драги брате, помли се Богу, нареди себе и своје млађе и смјерно реци с пророком Давидом: кад ми рекоше, да идем у цркву, обесели се душа моја, в бравова краје!“ — па онда: „хајд у цркву смирено се моли, да ти срце грехоти одоли!“

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Ц В Ј Е Т Н И К   Д У Х О В Н И.

Афоризми.

Немој очајавати.

Успјесима се не поноси, а у греховима не очајавај (Св. Јефрем Сирин).
Погријешити — дјело је људско; некајати се и очајавати — дјело сатанско (Св. Нил Синајски).

Знај, да јо оно ђавољи помисао, који ти говори: „Куд ћеш утећи?“ Немаш више покајања, нити ћеш добити опростење грехова тих (Ава Исаија).

Не заборављај Божије правосуђе, и бој се гријеха; но не заборављај и Његово милосрђе, да не панеш у очајање.

Очајавати то значи самом себи одузимати Божије милосрђе, које је Он готов дати сваки час (Ф. М. Московски).

Изгубљени новци, — није много изгубљено; изгубљено вријеме, — много изгубљено; изгубљен дух (услед чега и долази очајање) — све изгубљено.

Немарност збацује с неба, а очајање своди у дно пакла (Златоуст).

Очајање је отров душе, прије, него душу сведе у пакао (Филарет М. Московски).

Гријех очајања је један од онијех, за који је теже од свих добити опроштење, јер он сам, по својој природи, противи се опроштењу; он сам затвара врата покајања, које једино и може заслужити опроштење; особито због тога, што вријећа и одбацује Божије милосрђе, које једино и даје човјеку опроштење.

Бога називати лажљивим и одбацати Његово милосрђе, то је више зло, него грехови свега свијета; за то је Јуда и погријешно више, који Га је издао, него Јевреји, који су Га распели на крсту.

Мјером ваших грехова мјерите само своју смиреност, ограничавајте охолост (гордост), али њом не мјерите Божије милосрђе, које је бескрајно (Филарет Архиепископ Черниговски).

Ма колико имао ко грехова, и ма колико били они велики, у Бога милосрђа има много више, јер је Он бескрајан, па је и милост Његова бескрајна (Св. Тихон Задонски).

Неизмјерни океан гута у се једнако како велике ријеке, тако и мале потоке и изворчиће једва примјетне, а тако исто и у бездну Божије благиности ишчезавају како тешки, тако и мали гријехови (само се кај и никад не очајавај) (Игњатије Еп. Кавкаски).

Представи себи једну искрицу, која падне у море: зар може она остати и опет се појавити? Што је та мала истра за море, то су и пороци за Божије милосрђе, па и још мање, јер море и ако је велико, опет има краја и дна, а Божије човјекољубље и милост нема — бескрајно је (Златоуст).

Ако би твоји гријехови савршили се са свијетом, ни тада се немој очајавати, јер је Спаситељ наш Агњелъ, вземлий грѣхи всего міра (Прот. Аврамије Некрасов).

Бог не гледа на количину и величину твојих гријехова, него гледа на усрдност твога кајања. Разбојници, блудници, митарци, среброљубци, једном ријечју сви велики грешници, који се истинито покају, савршено нам ту истину потврђују (Протојереји Аврамије Некрасов).

У свему осталоме може нам бити одречено, али у нашем спасењу никад и никад!.. (Инокентије Архиеп. Херсонски).

У небеснога љекара нема неизљечивијех болесника. Док год живимо, и можемо се спасти, па ма колики били наши гријехови. И сам Јуда, да је мјесто погибелног дрвета, похитао к дрвету Крста Христова с вјером и покајањем, он би заједно ушао у рај са разбојником без и једног сребрника (Он).

Не губи човјека ни количина, ни величина гријехова, а његово нераскајање и окорјелост срца (Св. Тихон Задонски).

Бог неће судити оне, који су погријешили, а покајали се; него оне, који су погријешили, а не кајали се.

Само јединим оним мора доћи вјечна осуда, да у паклу живе с ђаволом, који неће да се кају за своје гријехове и да прекину гријешити; а који прекину гријешити и кају се, тима су отворена врата Божијега милосрђа (Св. Тихон Задонски).

Велики су твоји грехови, но је Божије милосрђе — бескрајно; Много је у тебе грехова, али је издашност Божија безбројна (св. Тих. Задрнеки).

Бог је благ према свакоме, а особито према онима, који се кају (Инокентије Архиеп. Херсонски).

Син Божији љубио је човјека док није пао, но још га је боље пољубио пошто је пао, и Сам је дошао да га подигне, и рекао му: „востани спий, и воскресни отъ мертвыхъ (Еф. 5, 14).

Господ не хоцетъ смерти грѣшника (Јез. 33, 11)! Него је и Он умро за спасење његово.

Незаборављај, да је Христос умро за грешнике, а не за праведнике (Св. Исаак Сирин).

Христос не би имао праведника, да милосрдно не прима грешнике.

Број се светијех умножава вазда из броја грешнијех (Б. Августин).

Краткоћа времена (покајања) не стјешњава Божије човјекољубље.

Опознати се може надежда на људе, али надежда на Бога никад није позна (Димитрије Архиеп. Волински).

Преко покајања бришу се гријеси и онда, ако се то покајање налази у човјеку и при посљедњем издаху (Блаж. Августин).

Може се, може и при посљедњем издаху угодити Богу.

Не зависи покајање од дугога времена, него од усрдности онога, што се каје (Св. Тихон Задонски).

Није се позно покајати док је год човјек у животу (Он).

Једнијем оком гледај на Божије милосерђе, а другијем на Његову правду (Он).

Немој очајавати, јер је Бог милостив; него немој бити и безбрижан, јер је Он праведан (Златоуст).

Само онда треба обратити надежду на покајање, кад смо већ у паклу јер само је тамо тај дијек бескористан; а док смо год овамо — па то било и у старости, или што је репу на вратима саме смрти, но је благотворно и спасоносно (Златоуст).

ПРАКТИЧАН ПОСТУПАК

ПРИ ПРЕДАВАЊУ ДЕСЕТНИХ БРОЈЕВА У III. И IV. РАЗРЕДУ.

Написао: **Ан. Јовићевић**, ријечки учитељ.

(Наставак).

е) Дијељење десетних бројева

1. Дијељење десетног броја са цијелим бројем.

Дијељење дес. броја са цијелим бројем оснива се на дијељењу цијелог броја са цијелим бројем; т. ј. учитељ ће неколика задатка поставити, у којима се дијели цијели са цијелима, питајући које се дјелимково именоване најприје дијели. Питајући и примјером показујући, ученици понове правило, да и код дијељења цијелих са цијелима најприје дијеле највиша именоване, па низа и т. д. до јединица, и да се именоване дјелимково раствара у своје ниже именоване, ако се не може раздјелити кроз дјелитељ, да на сваки дно дође по 1. цијело именоване или више.

Пошто се ово понови и дјеца се у њему утврде, онда се постави задатак, у којему се има дијелити дес. број кроз цијели. На примјер: 6 мешара свише вриједи 26·34 фиорина; шта вриједи 1. мешар?

Питајући учитељ, шта је познато и што се тражи, дође се до тога, да се има тражити шести дио од 26·34 фиор. т. ј. да се дијели 26·34 кроз 6. Так напише оба броја на табли, па учитељ пита: Који ћеш број дијелити? (26·34 ф.). Кроз који број? (Кроз 6). Какав је дјелимак (Дес. број). Дјелитељ? (Цијели број). Дакле, шта имаш на што да дијелиш? (Дес. број кроз цијели број). Што би најприје дијелно, да је дјелимак цијели број? (Највише именоване). Дакле, пазите! — рече учитељ — као-год што се код цијелих почиње дијелити највише именоване, шако се и при дијелњу дес. броја почиње дијелити највише именоване. — Шта се почиње најприје дијелити код дес. бројева? (Највише именоване). Које је ту највише дјелимкови именоване? (2 десетине). Шта ћеш, дакле, прво дијелити? (2 десетине). — Дијете ради, говорећи: 6 у 2 не може се садржати, јер не може на сваки дио допасти по једна десетина; кад не може претворим 2 десетине у јединице; 2 десетине имају 20 јединица, и ове 6 јединица јесу 26 јединица. — Учитељ пита: Како се друкчије ту читају те 26 јединица? (26 цијелих). Колико се пута садржи 6 у 26 јединица? (4 пута). Шта је то 4? (4 цијела). Зашто? (За то, што сам дијелио цијеле). — Дијете даље множи и одузима, те му преостану неподијелена 2 цијела. Сад учитељ пита: Што си дијелио? (Цијеле). Имаш ли већ цијелих да дијелиш? (Немам). Колика си цијела добио у количнику? (4 ц.). — Пазите! — рече учитељ — као се свршио дијелење с цијелима, онда се послје добиених цијелих пише у количнику дес. тачка. — Шта се пише послје цијелих у количнику, новито се свршио дијелење с цијелима? (Дес. тачка). Шта ћеш писати посље 4 цијела? (Дес. тачку). Зашто? (За то, јер сам свршио дијелење с цијелима). Колика су остала преостала неподијелена? (2 цијела). У што се претварају именована цијелих бројева, кад се не могу подијелити? (У своја низка именоване). Дакле, — рече учитељ — као што се именоване цијелих претварају у своја низка именоване, кад се не могу подијелити, шако се и именоване дес. бројева претварају у своја низка именоване, кад се не могу подијелити. — У што се претварају именована дес. бројева, кад се не могу подијелити? (У своја низка именоване). У што ћеш претворити 2 цијела? (У десетине). Колико десетина имају 2 цијела? (20 десетина). Колико десетина имаш горе на мјесту десетина? (3 десетине) Колико је то свега десетина? (23 десетине). Шта ћеш, дакле, сад дијелити? (23 десетине). Колико је 6 у 23 дес.? (3). Шта је то 3? (3 десетине). Ће се пишу десетине? (Посље цијелих на првом мјесту). — Дијете пише 3 десетине, па множи и одузима, те му остане неподијелено 5 десетина. — Колико си десетина добио у количнику? (3 дес.). Коликe су десетине остале неподијелене? (5 дес.) У што ћеш их претворити, да би их могао подијелити? (У стотините). Колико стотинитих имају 5 десетина? (50 стотинитих). Коликe стотините имаш горе на мјесту стотинитих? (4 с.). Колико је то свега стотинитих? (54 стот.). Шта ћеш, дакле, сад дијелити? (54 стотините). Колико је 6 у 54? (9). Шта је то 9? (9 стотинитих). Ће се пишу стотините у количнику? (На првом мјесту посље десетина). — Дијете пише, множи и одузима, те не остане ништа неподијелено, а у количнику добије 4·39 фиорина. Кад се изврши дијелење, онда учитељ пита: Шта си на што дијелио? (Дес. број на цијели). Шта си

прво дијелио од дес. броја? (Цијеле). Шта си ставио у количнику после цијелих, кад си свршио дијељење с цијелима? (Дес. тачку). Шта си после дијелио? (Десетине и стотините). У што се претварају цијели, ако преостану неподјељени? (У десетине). А у што десетине? (У стотините). У што би се претварале стотините, да је која преостала неподјељена? (У хиљадите), и т. д. Јеси ли узимао у обзир дес. тачку? (Јесам). — Пазите! — рече учитељ — *Дес. тачка у дијељењу дес. бројева мора се узимати у обзир.* — Може ли се извршити сабирање дес. бројева, да се дес. тачка не узима у обзир? (Може). А одузимање? (Може). А множење? (Може). А дијељење? (Не).

Пошто се више примјера по овом начину изради, упућујући ученике на пажњу и ток сваке радње, онда се изведе правило: *Десетини број дијели се кроз цијели број овако: прво се подијеле цијели па се онда у количнику после цијелих пише дес. тачка; даље се дијеле десетине стотините и ш. д. и свако се добијено именоване пише на своје мјесто у количнику.*

Пошто дјеца утуже начин, рад и правило дијељења дес. бројева са јединицама цијелих, онда лако иде и даљи рад дијељења дес. броја са десетинама, стотинама и т. д. цијелих, јер се и у таквим задатцима врши дијељење по истом начину. Но деси се, да се дјелитељ не садржава у цијеле, или у десетине, или у стотините, па ни у цијеле, десетине и стотините. Ту треба дјечи показати, да се мјесто цијелих пише нула, и даље мјесто сваког дес. мјеста, који се добити не може у количнику, а кад има нижих дес. мјеста. На примјер: *Неки црњак пријеђе за 1 час 468 километара; колико ће пријети за 1 минут?*

При дијељењу ученик говори: 60 у 4 цијела не може се садржати — а учитељ пита: Хоћеш ли добити цијелих у количнику? (не). Што се пише мјесто цијелих, кад их нема? (Нула). — Онда се пише десетине, говоречи: 60 у 46 десетине не може се садржати — а учитељ пита: Хоће ли добити десетина у количнику? (Не). Шта се пише мјесто десетина, кад их нема? (Нула). — Онда ђак дијели стотините, и добија у количнику 7 стотинитих, и остану неподјељене 48 стотинитих, које раствара у хиљадите, те дијели и добије свега 0.078 километрт. Неподијељени заостатак треба и даље растварати, као оvdје стотините; али довољно је фиорине растварати до стотинитих, метре до хиљадитих, килограме до милионитих, хектолитре до десетохиљадитих, километре до милионитих, јер свако то дец. именоване јест у исто вријеме и најмање десетично именоване горепомених десетичних мјера. Ово је досљно за то, што дјеца морају звати: шта је десетина или стотина од фиорина, хиљадита од метра, десетохиљадита од хектолитра, и т. д. Али допушта се, да се и стотините од фиорина и даље растварају, кад се тај количник хоће да множи с којим другим бројем, те се мење од тих наших именованја при множењу добити које више именоване.

2. Дијељење десетног броја са 10, 100, 1000 и ш. д.

Као год што се при множењу дес. броја са 10, 100, 1000 и т. д. помиче на десно дес. тачка за једно, два, три и т. д. мјеста, да би се дјечи показало, како се множе дес. бројеви са 10, 100, 1000 и т. д., тако се и при упознавању дијељења дес. бројева са 10, 100, 1000 и т. д. дес. тачка уклања на лијево за једно, два, три и т. д. мјеста. Такођер, оvdје треба дјечу упозорити на дијељење цијелих са 10, 100, 1000 и т. д. пита-

јући, колика се мјеста с десне стране одвајају, кад се цијели број дијели са 10, 100, 1000 и т. д.; и питајући, за колика се пута цијели број смањи ако му се с десне стране одвоји једно, два, три или више мјеста. Па се онда пријеђе на само упознавање дијелења дес. броја са 10, 100, 1000 и т. д. За тај примјер уземо број 346·8.

Учитељ пита: Шта је 3? (Сотине). Шта је 4? (Десетице). Шта је 6? (Јединице). А шта је 8? (Десетиче). Ђе се налази дес. тачка? (Међу 6 и 8). — Сад учитељ премјести дес. тачку на лијево за једно мјесто, међу 4 и 6, те се добије 3468, па пита: Шта је сад 3? (Десетице). А шта је било? (Сотине). Шта је било са ово 3? (Смањило се). За колика пута? (За 10 пута). Куд сам премјестио дес. тачку? (На лијево за једно мјесто). Па што је онда било са стотинама? (Постале су десетице). Шта је сад 4? (Јединице). А шта је било? (Десетице). За колика су пута смањене? (За 10 пута). Што смо учинили, те су се десетице смањиле за 10 пута? (Премјестили смо дес. тачку на лијево за једно мјесто) Што постану десетице, кад се дес. тачка премјести на лијево за једно мјесто? (Јединице). За колика се пута смање десетице? (За 10 пута). А сотине? (Тако исто за 10 пута). Шта је сад 6? (Десетине). А што је било? (Јединице). За колика је пута смањено? (За 10 пута). Шта смо учинили, те су јединице постале десетине? (Премјестили смо дес. тачку на лијево за једно мјесто). Шта постану јединице, кад се дес. тачка премјести на лијево за једно мјесто? (Десетине) Шта постану десетице? (Јединице). А што сотине? (Десетице). За колика се пута множи свако именовање? (За 10 пута) Шта је сад 8? (Сотините). А шта је боло? (Десетине). За колика је пута смањено? (За 10 пута). Шта смо учинили, те су се десетине смањиле за 10 пута? (Премјестили смо дес. тачку на лијево за једно мјесто). За колика се пута смање десетине, кад се дес. тачка премјести на лијево за једно мјесто? (За 10 пута). Јединице за 10 пута десетице? (За 10 пута). А сотине? (За 10 пута). Шта постану десетине, кад се дес. тачка премјести на лијево за једно мјесто? (Сотините). Шта јединице? (Десетине). Шта десетице? (Јединице). А шта сотине? (Десетице). За колика се пута смањи свако именовање? (За 10 пута) За колика се пута смањи цио број? (За 10 пута). Шта се учини, те се дес. број смањи за 10 пута? (Премјести се на лијево дес. тачка за једно мјесто). А шта бива с дес. бројем, ако се дес. тачка премјести на десно за једно мјесто? (Увећа се за 10 пута). А шта бива, кад се премјести на лијево за једно мјесто? (Смањи се за 10 пута). — Дакле, видите — рече учитељ — као што се дес. број увелича за 10 пута, кад се дес. тачка премјести на десно за једно мјесто, тако се дес. број смањи за 10 пута, кад се дес. тачка премјести на лијево за једно мјесто.

За колика се пута смањи број, кад се подијели са 10? (За 10 пута). Са чим се је дијелио број, који се смањи за 10 пута? (Са 10). За колика се пута смањило овај број? (За 10 пута). Са чим се је, дакле, дијелио? (Са 10). Како смо га смањили за 10 пута? (Премјестили смо дес. тачку на лијево за једно мјесто). — Дакле, дес. број дијели се са 10, кад му се дес. тачка премјести на лијево за једно мјесто.

(Свршиће се).

МОНАСТИР ДУГА У БРАТОНОЖИЋИМА.*)

И ако нема никаквијех историчкијех података, ко је манастир Дугу у Братоножићима основао, али постоји народње предање, да је ово задужбина Жупана епискога Вукана Неманића. Овај је манастир много користи допринио, као и сви други манастири; јер се у њима прикупљаху и договараху поједини племенски главари и јунаци, да се боре за свету православу вјеру и слободу својега народа против дивљих селамских нападача.

Манастир Дуга лежи у равници, куда тече ријека Морача, коју од источне стране окружава Калуђерово брдо, које је пуно дрвећа. Са западне стране простире се равница Дуга до ријеке Мораче, и има три луке — равнице, гдје се добива велико ситјено, а из воде добија се разна ситна риба, а може се уловити и пастрва од 15 кила.

Дуга граничи са племенима: Клопотом, Павличићима и Пиперима, те на припадајућем земљишту овога манастира може се прољећа и на јесен да пасе до 1000 брва из реченије племена.

Овај се манастир броји међу најсиромашније у Црној Гори.

У околиним брдима овога манастира као и у Калуђерову брду налази се ситније шумске животиње у великој количини.

Такођер овај манастир Дуга има је један подземни млин у једној природној пећини: он је на сводовима овијан, а у њ вода долази за обртање витлова млинских, па цету воду прождире један понор — јама, па се ова вода стијече испод земље у ријеку Морачу.

Млин овога манастира свакојему путнику чудновато изгледа: његов се кров тек по врху земље видјети може, а дијеле користи манастиру доприноси.

Црква је овога манастира храм *Успјенија Пресвете Богородице*, дугачка 8. метара, а 5. метара широка; има један звоник врло мали са једнијем малијем звоном; овај звоник не одговара величини цркве.

Унутра по зидовима живописана је црква кичицом епискога умјетника (in fresco): ту су намоловане разне иконе из догађаја старог и новог завјета. Иконостас је врло вјешто и умјетнички напуњен светим иконама, које су раздијелене по ћемерима иконостаса са престолнијем иконама. На Христовој престолној икони стоји натпис Војводе Илије Радоњића, који је икону приложио, а на другој икони Матере Божије стоји натпис Пеја Станојева Братоножића.

Овај је иконостас од влаге доста иструно, те су многе иконе толико покварене, да се једва познати могу они светитељи, који су у иконостасу насликани били.

При овој цркви ограђен је тако звани *тријем* — сухота, гдје народ стоји при читању опијела над мртвијем, и у вријеме богослужења, кад не би могао придолти народ смјестити се у цркви, морао је стојати у тријемовима црквенијем, који су се приграђивали при свакој старинској сеоској цркви, и они су служили мјесто припрате у саборнијем црквама.

*) У овај манастир ја сам долазио 1868 године са покојним Митрополитом Иларијеном у каноничној посјети, гдје у истом бијаше настојатељ Дуге, јеромонах *Михаил Милчићковић* који и данас манастиром управља. —
Ф. Радичевић.

У овом тријему налазе се четири гроба. Са јужне стране сахрањен је Архимандрит *Димитрије Рашковић* Подгоричанин, велики љубимац Господара Светог Петра Цетињскога и Настојатељ Игуман *Арсеније Пешровић*, Илија Поповић и Премо Вукославић.

Колику је оданост Архимандрит Рашковић од светога Петра уживао, виђети се може из натписа једне црквене књиге, на којој се налази слиједећи натпис :

Пресвященны Савва и Василии Бжїею млетїю Митрополити Черногорскїе, Скендерискїе и Приморскїе сїа сїтоє Евліе пєть нимъ Апль Евангелское поученїе и два Октоиха, и два триода посны и васкрєсны, да четири прилога, и типикъ и великїй Требникъ и Сужебникъ, перъ мосаръ вєстне кнїги снїшкою на вєакую службу, И прошенїе, и канон воскрєсны вєсєхъ чїномъ, двадєсетъ коматахъ, тїє кнїги одали новоучрєждєному манастиру подвластїю Митрополїи цетинскїе на соханенїе тамошнему народу, Кучаномъ Пиперомъ Васоевичемъ, Братоножїемъ цркви стоуспенскої на Дугу, да ту суци Еромонасл. изъ нїхъ вєсїлнаго Бога молятъ за здравле и спасенїе ихъ Императорекога дома и фамиліє, и за спасенїе преставлшаго се Митрополита Данила подобно и за мое окаянїство, осыхъ трудившему ся Архїерею Василию Петровичу, и кто би которую отъ сыхъ кнїгъ отъ тоє с'тїє цркви отимно, или продао, или украо, да буде проклетъ и триклетъ, отъ Гда Бога и отъ вєсєхъ с'тїхъ и матї Божїа да га порази душею и теломъ амїнь.

Дате су сїє кнїге Архимандриту Димитрїю Рашковичу.

Въ лето 1755 Февода (5) днь въ † Махине. —
BIBLIOTEKA архїереа **Васїлія Петровича.**

До саме цркве овога манастира припада је једна кућа, у којој се се налазе три собе и кујина, гдје је стан настојатеља овога манастира; а до ове налазе се неке зидине и развалєне, гдје су биле ћелије за стране долазеће путникє; које су се звале „мађушница,“ за коју се говори да је ограђєна била приђе него ли и сама црква у манастиру Дуги.

Овај је манастир бїо у неколико пута похаран и поробљєн за врїєме непријатељске најезде из Арбаније и од турскијєх злица из Подгорице, који су у толико пута покушавали, да подјарме јуначко српско племе *Братоножиће* и њихов манастир Дугу, те је устајао противу Турака војвода Братоножићки Пејо Станојєв Балєвић с Пєлева Бријега*) те је са јуначком породицом Митровића побјеђєне Турке натраг повраћао.

Након 20 година послїє турскога по́раза, желећи се осветити, Турци подгорички ухвате на пазару четири храбра јунака — унуке војводе Пеја Станојєва, те их живе на градским вратима до Главатовића цамије објєсе и то : кнеза Радоја Прєлова, Радована Спахића, попа Машка и Хасана Шћєпанова. Ово звјєрство племе Братоножиће вєома је огорчило и на освету распалило, те се из вєга племена прикупи једна храбра чета вођєна под гласитїєм јунаком сердаром Вуком Милошевиєм Митровићем, па пође преко Загорича к Вєзирову мосту, и са јуришем ударе на Турке

*) Из овога племена бїо је онај чувєни Јован Стефановић Балєвић, кији се прєсєдио у Русији, и живїо у Петрограду као чиновник 1756 год., те је исти поднїо влади руској историчко-географички опис Црне Горе, те је приказао у свомє извєшћу да је Црна Гора вєзда слободна и независна била доказујући, да јој припадају и племена римскога закона: *Хоти, Груди, Клименти, Шкрєље и Кастрати.* Ф. Радичєвић.

подгоричке, којијех бијаше при турби (гробу свечеву) на ливадама подгоричкијема до стотину, те их бојем до Рибнице поћерају и 25 подгоричана живијех посијеку осим рањенијех, што су подгорички Турци у бјежању испред оштрога јатагана унијели, да причају, како су се власи мушки осветили за четири унука војводе Братоножићкога, које у Подгорици Турци објесисше.

У овоме манастиру живио је гласовити јунак војвода *Марко Миљанов*, од године 1862 до последњег рата 1875 године, те је одавде четовао око Подгорице на Град Медунски, и уздуж Вељег брда, и на све туреке пандурице око Спужа и Подгорице, које не даваху слободни пролазак нашим војницима, да пријеђу у Бјелопавлићима, да је са својијем четовањем на све стране Турке толико застрашио, те се сваки час бојаху да ће кучки јатагани освојити крваву Арбанију.

У овоме манастиру скупља се народ сваке године о Госпођинцу-дне 15 августа из Братоножића, Куча, Пипера, Васојевића и из Подгорице, те је овај манастир вазда био „зборно мјесто“. Овдје побожни калуђери упућиваху да чувају свету своју вјеру и народност српеку.

Зато смо и ми дужни ревново чувати у потпомагати своје свете манастире, које нам подигосе наши побожни великани, који на овијем светијем огњиштима тврђаху у српском народу *душевну снагу*, да се сузбијају народни угњетачи, и да се одржи у овоме љутоме камену *олшар прави на камен крвави*.

Ф. Радичевић.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
IZVJEŠTAJ O OSNOVNIIM ŠKOLAМА ЦРНОГОРСКИМ
У ШКОЛ. ГОДИНИ 1895—6.

(Саопшћава се у изводу).

Ревизор: **Анрија Јовићевић**, управ. учитељ Опцињски.

1. Његушка школа.

Испит је држан 18 Јуна и трајао $7\frac{1}{2}$ ура.

Школа је од три разреда. Почетком школске године дјеце је било уписано.

У II. раз. 29 на испиту изашла сва.

„ III. „ 10 „ „ „ „

„ IV. „ 6 „ „ „ „

Понавља само у другом разреду један ученик.

Успјех постигнут посебни и укупни у сљедећим предметима и разредима:

Из закона божијег	II раз.	4	III раз.	4	IV раз.	$4\frac{1}{2}$	више него врло добар.
„ српског језика	„	„	$3\frac{1}{2}$	„	$3\frac{1}{2}$	„	3 више него добар.
„ слов. језика	„	„	4	„	$4\frac{1}{2}$	„	$4\frac{1}{5}$ више него врло добар.
„ рачуна	„	„	4	„	$3\frac{1}{4}$	„	3 више него добар.

"	геометрије	"	"	—	"	"	3	"	"	3	добар.
"	земљописа	"	"	4 ¹ / ₂	"	"	4	"	"	4	више него врло добар.
"	историје	"	"	—	"	"	4	"	"	4	врло добар.
"	природописа	"	"	4	"	"	3 ¹ / ₂	"	"	4	близу врло добар.
"	поз. човј. тијела	"	"	4 ¹ / ₂	"	"	5	"	"	4	више него врло добар.
"	краснописеа	"	"	3 ¹ / ₂	"	"	4	"	"	4	близу врло добар.
"	цртања	"	"	5	"	"	5	"	"	5	одличан.
"	пјевања	"	"	3 ¹ / ₂	"	"	3 ¹ / ₂	"	"	3	више него добар.
"	гимнастике	"	"	4	"	"	4	"	"	4	врло добар.

Чистоћа: школе, ношње и држања дјецe одлична.

Дисциплина врло добра.

Укупни годишњи успјех постигнут је:

У II раз. врло добар.

" III " врло добар.

" IV " близу врло добар.

Рад у школи ове године отпочет је први октобра, а рађено је дневно по 5 сати; преко цијеле школске године 181 дан.. Учитељ није нигда остављао саму дјецу у школи, а држана су уредно два родитељска скупа. Први 26 октобра, на ком је учитељ говорио о редовном шиљању дјеце у школу и о значају родитељског скупа, као и прочитао дио школског закона за исту сврху одређени. Други родитељски скуп држан је 14 јануара, а говорено је о значају истог дана.

Учитељ је изводио ученике у шетњу више пута, а главни излет чинио је на Маховицу у мају мјесцу сврхом обимног изучавања околине.

Ученици су посјеђавали школу уредно. Учитељ је постављен за сталног 1870 год.; образовање је добио у пређашњој Цетињској богословији, а способност му је за низе наврете врло добра. Држање и владање учитељево у школи врло добро; изван школе одлично, а тако га и у мјесту поштују. Поред своје дужности нема другог занимања, а трудио се је одлично.

Ваљано настојавање и очинска љубав, као васпитача и наставника, према својој дјечи заслужује похвалу. Учитељ се доста добро старао познати дјечију природу, а на свој карактер јако је пазно и строго настојавао, да се исти развија код повјерене му младежи, што се дало виђети код ученика старијих разреда; у казнама је био умјерен и правичан. Учитељ је становао у школском здању; од школе је изостао са дозволом 2 дана, а од цркве никад.

Школски протоколи налазе се у врло добром стању, а протоколе прихода и расхода школског, пошто не бијаху довршени, нијесам прегледао.

Школско здање налази се у врло добром стању и мјесна шк. власт извршила је све наредбе о поправци школе из прошлогодишње ревизије. Учионица има 5418 куб. метра, од којих на сваког ученика долази по 1·204 куб. метара.

Школа има сва потребна учила осим карте српских земаља и налазе се у доста добром стању. Школа није имала баште, али је овогодишњом ревизијом одређена.

Капетан и мјесни шк. надзорник Савић Радовић вршио је своју дужност према школи, како се жељети може, те у том погледу заслужује похвалу. Сва дотична лица по могућству радила су по школском закону. Од акта узео сам са собом: копију „испитног извјештаја“, писанке, цртанке

и све писмене задатке, копију са инветара школскијех ствари и копију летописа.

Примједбе: Школско здање на Његуше и ако је уредно и одговара захтјевима школским и хагијенским прописима, али није на згодном мјесту, што смета у неколико раду у школи. Добро би било, да се одавде школа пренесе, а садање школско здање да се да под офит, у ком случају новци од офита са приходом школским кадри би за неколике године лијепо школско здање подићи.

Учитељ је дугогодишњим радом добро испрактикован, само му би требало мало већу пажњу обратити на предавање неких предмета. Трудећи се онако добро, препоручује му се само, да додвори сва потребна упуства из разних предмета, као и друге педагогијске и методичке новије књиге, према којима би се могао усавршавати и успјешније у школи радити. Учитељ је на овом мјесту изложен трошковима више, но би ће друго, усљед чега и моли за повишицу плате.

2. Ђеклићска школа (Подбуковица).

Испит је држан 10 јуна и трајао $5\frac{1}{2}$ ура.

Школа је од три разреда. Дјеце је уписано у почетку шк. године :

У I разреду 24 на испиту изашло 22.

" II " 5 " " " 5.

" III " 1 " " " 1.

У првом разреду осуствовала 2, а понавља други раз. 2 ученика.

Успјех постигнут посебно и укупни у следећим предметима и разредима :

Предмет	I раз.	II раз.	III раз.	Оцењено
Из закона божјег	4	4	4	$4\frac{1}{2}$ више него врло добар.
" српског језика	4	4	4	3 више него добар.
" словен. језика	4	4	4	4 више него добар.
" рачуна	3	3	3	4 више него добар.
" геометрије	—	—	—	3 добар.
" земљописа	3	3	4	$3\frac{1}{2}$ више него добар.
" историје	—	—	—	$3\frac{1}{2}$ више него добар.
" природописа	—	3	3	4 више него добра.
" позн. чов. тијела	3	3	$3\frac{1}{2}$	4 више него добар.
" краснописа	$3\frac{1}{2}$	4	4	4 близу врло добар.
" цртања	3	3	3	3 добар.
" пјевања	3	3	3	3 добар.
" гимнастике	4	4	4	4 врло добар.

Чистоћа : школе, ношње и држања дјеце одлична.

Дисциплина врло добра.

Укупни годишњи успјех постигнут је :

У I-вом разреду више него добар.

" II-ом " више него добар.

" II-ем " близу врло добар.

Рачун, пјевање и познавање човјечијег тијела у неким разредима није обрађено према наставном плану. Рад у школи отпочет је 9 октобра, а задоцњен је усљед поправке школске; дневно је рађено по 5 сати, а преко цијеле школске године 176 дана.

Учитељ није остављао саму дјецу у школи. Држан је само један родитељски скуп 14 јануара, на ком је учитељ говорио о школском и дома-

ћем васпитању. Први родитељски скуп пропуштен усљед слабог одзива од стране ђачких родитеља. Изводио је дјецу у шетњу више пута и том приликом занимала су се природописом, земљописом и пјевањем. Ученици су посјеђавали школу доста уредно, а учитељу је ово прва година у наставничкој дужности; способан је доста добро; само му треба више практике. Држање му је у школи добро, изван школе врло добро, према чему и ужива поштовање у народу.

Да одговори својој дужности, која му је искључиво занимање, трудио се је добро, а свршио је поред основне школе и полугимназију на Цетињу.

Примјећене су погрешке у школској настави и васпитању како у методу, тако и у наставној грађи, којој учитељ није — као што би се хтјело — вјешт. Требало му је поједина предавања више објашњавати. У неким предметима није све свршио по наставном плану, а из неких сувише и много за дјецу предавао; особито је обраћао пажњу на читање у првом разреду, што му и похвалу заслужује. Предавање и учење неких предмета више је било основано на механизму, него ли на очигледности, према чему је и настава погрешна била. Учитељ се је трудио, да позна дјечију природу, да хармонично развије душевне и тјелесне моћи својих ученика, као и да их упути слободном мишљењу и расуђивању, што није постигао у потпуној мјери.

Давао сам ученицима сходна питања о карактеристици појединијех личности, из чега сам дознао, да се учитељ својски старао да образује ваљане карактере код дјеце. Учитељ је бујне нарави, која му као васпитачу може много шкодити, ако се не достара ублажавати је и сводити у границе очинске благодсти и васпитачке промишљености.

Казне су биле умјерене, и у том погледу учитељ је био правичан; становао је у школском стану. Од школе је наостао два дана, а осуства од цркве није биљежио, пошто није било редовне службе.

Протоколи се налазе у врло-добром стању. Ове године приход је купљен уз дацију, који износи 91-91 фиор. а расхода, који је брижљиво расхрдован било је 92-18 фиор. На протоколу расхода примјећено је, да се како за ову годину, тако и у будуће узимају признанице с расхода школског, без којих се неће у будуће у обзир узимати забиљежени на протоколу расход, нити ће се признати.

Школско здање налази се у врло неповољном стању и ни најмање не одговара хигијенским прописима. Учионица има 61.21 куб. метара, од којих на сваког ђака долази по 2-04 куб. м. Са мјесним школским властима прописато је, да се школско здање свуд унаоколо по један метар дигне; учитељев стан да се уклони, а с десне стране уласка школе да се придода, како ће бити подесно и за школу и за учитеља. Школско двориште, да се поравни, а прозори и врата направе.

Од учила школа има глобус, карту Јевропе, Црне Горе, планиглоб, Шрајберове природописне слике, слике за очигледну наставу и геометријска тијела; сва су учила у доста добром стању. Школске баште нема, нити се у близини школе може добити. Школа је имала и трајала незгоде усљед огрјева школског.

Дотични капетан по изјави дотичног учитеља није вршио дужност према школи добро, нити се на умјесне захтјеве учитељеве обраћао. Мјесни надзорник школски такође, а одрекао се те почасне дужности приликом овогодишње ревизије усљед многог домаћег рада. Према већ

реченом није све рађено по школском закону како треба. Од акта узео сам за собом: копију испитног извјештаја, писанке, цртанске и све писмене задатке, копију са инвентара свијех школскијех ствари и списак спомоћних књига, којијема се учитељ служио.

Опште примједбе ревизорове: Поред свега, што је школско здање у слабом стању, што се рђаво држи, што не одговара захтјевима школским, ипак није на згодном мјесту, да би у ову школу могло све племе слати своју дјецу. То је између осталих један од главнијех узрока, те је у овој школи мали број дјеце. Школу у овом племену ваљало би подићи у средини код саборне цркве. Ту би за њу — мислим — најподесније било. У осталом, она се или мора ту подићи, или ова садања поправити.

Народ се драговољно одазива школи, него главари, од којих зависи напредак школе у неколико, могли су бољу пажњу и озбиљнији рад поклањати истој.

Учитељ је младић, који као почетник није добро схватио своју дужност, јер тешко је то из школе, у којој човјек учи и слуша, пријећи у школу, да друге учи и да га слушају. Прелазак тај хоће вјештине. Учитељ је сам себи отежао рад, будући је у трећем разреду примио само једног ученика, и то је било и на штету других повјерених му разреда. Ипак он, при доброј вољи, коју има за учитељски позив, ако буде хтио, може све временом бар у најпотребитијим мјерама постићи и бити ваљан и добар учитељ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К

Патријарх Јерусалимски Герасим 9 фебруара све године у Богу починуо је.

Јавна благодарност. Јово Кретов Оташевић из Дугога Дола преседео се у вјечност 28 октобра 1895 године, који је у његовом пошљедњем завјештају оставио храму св. чудотворца Николаја у Дуги-до као вјечити спомен а. вр. фиорина 146, за које му дугодољска опћина остаје благодарна и моли Свевишњег да му упокоји душу у мјесту гдје сви праведни почивају.

Његуши, 5 фебруара 1897 гол.

У име дугодољске опћине:
Ђуро Пејовић, свештеник Дугодољски.

Оставка цариградског патријарха. „Цариградски Гласник“ доноси: Ми смо у прошлом броју јавили, да се између Њ. С. г. Антима VII. и Светог Синода десно сукоб с тога, што је патријарх наредио митрополитима Ираклијском и Анхијалском да иду на своје јепархије, пошто су они, као стари митрополити изабрани по милости његовој. Ови, у мјесто да послушају вишу заповијест, успротивили су се и сакупили и друге синодале, своје једномишљенике, па послали заједничко писмо патријарху

да тргне своју наредбу. Пошто ни једна ни друга страна није хтјела попустити; синодали су тужили на писмено патријарха министру правде и вјероисповијести; а патријарх је тужио синодале такође министарству и, на позив, ишао је у Двор да да објашњења о цијелој ствари. Од стране министарства Зивер беј началник за вјероисповјести, чинио је у име министра велике напоре да их измири, али узаман; патријарх је најзад попустио за Анхијалског, али за Ираклијског није хтио, но је упорно тражио, да овај иде на јепархију. Зивер-беј преговарао је такође и са синодалима, али су и они такође остали при своме, да патријарх тргне своје наредбе. Прекјуче се у својој сједници Свети Синод састао заједно са мјешовитим савјетом; овоме скупу пресједавао је Јефески митрополит, као најстарији међу свијема, а патријарх се повукао био у своју личну канцеларију. Пошто су прочитана акта и преписке, донијето је ријешење, да се изашље један одбор г. Антиму, који ће га позвати да да оставку. Одбор се представио патријарху и он је одговорио, да ће дати одговор послје 24 сата. На то су вијећници пристали и разишли се.

— Јучерашњој пуној сједници Св. Синода и мјешовитог савјета Њ. С. Антима VII, Васеленски патријарх, послао је своју оставку, изјавивши истом да је сав рад Синода и мјешовитог савјета незаконито изведен. Скуп је примио оставку и одмах приступио избору заступника; избор је пао на г. Костантина, Јефеског митрополита, члана Синода. Одмах је о свему овоме послат званични извјештај министарству правде.

Родољубима и пријатељима наших стародревних светиња. Услед киша, те набујалости ријеке Бистрице, што се случило измеђ 24. и 30. октобра прошле године, стародревни и огромни манастир у Пећи, у који тамошњи наш народ гледа као у светињу Божију, претрпио је велике штете. Зидови, који су били према ријеци и који су грађени прије толико стотина година, били јаки као бедеми, подлегли су испред силне бујице, која је елицила и велике вратнице и кулу над њима и све оближње зграде.— То и којекако. Али је ријека сад узела са свим тај правац и јеш једна поводњи, па Бог зна оће ли и црква остати поштећена. Да се ова опасност отклони, потребно би било вратити благовремено ријеку у њено корито, а за то треба великих трошкова, које овај народ не може сам поднијети, јер је и велики број овдашњих грађана остао без игдје ичега усљед исте поплаве и комисија је прорачунала да је износ штете 529.000 гроша од прилике, те и њему само треба помагати и то озбиљно.

У оваквим околностима, немајући тако рећи куд и камо овде, састављен је одбор, који се овим, а преко овога листа, обраћа свима родољубима и љубитељима наших стародревних светиња, да по могућоости притеку у помоћ, те да се отклони опасност од воде, која пријети овом светом српском и стародревном манастиру. То пожртвовање Господ Бог, Свети Сава, Св. Арсеније и други божји угодници ове лавре многоструко ће им накнадити.

Прилоге са стране ваља слати: „Г. Димитрију Савићу, трговцу, у Пећи (Косовски вилајет).“ — 14 јануара 1897. у Пећи.

Одборници: Јеромонах Максим Павићевић; поп Павле Петровић; Филип Томић, управитељ основне школе; Димитрије Петровић, учитељ! Цветко Стаматовић, учитељ; Јов. Анђелковић, школски тотор; Димитрије Старић, трговац; Алекса Васиљевић, бојација, и Сава Гашић, механџија, Моле се српски листови да прештампају ову објаву.

Бањалучки митрополит. У Босни, у Бањалуци успостављена је нова срп. православна митрополија. Босанска влада је понудила ово митрополитско мјесто одличном и узоритом панчевачком впреч. проти г. Сави Стојшићу. Г. Стојшић је свој пристанак очитовао и тако ће за неки дан слиједити крунско именување.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Тјелесни узгој у Швајцарској. Заступство града Цуриха издало је опсежан ред о побољшању физичкога узгоја младежи. Важније установе јесу: 1. Нека се не задају дјечи народнијех школа домаће радње, а у средњим училиштима само ријетко. 2. Игралишта и тркалишта за младеж нека се не граде код зграда и нека буду покрита. 3. Учитељи имаду подумати за младежи редовите излете, па нека се тим младеж упознаје са околицом и родним крајем по могућности на слободном простору. 4. Младеж средњих училишта имаде сваких 14 дана даљи излет, спојен вазда са гимнастичким забавама. 5. Школска ће младеж имати у пратњи својих учитеља слободан улаз на склизалиште и у градска купатила; за ученике средњих училишта приредиће се бесплатни тегаји у пливању. 6. У свијема градским школским зградама уредиће се школска купатила; сапун и рубље добиња младеж бесплатно!

Ђачки живот у Америци. На свеучилишту у Еванстону у Америци имаде до 3000 ђака, а третићина њих заслужује радом најниже врсте и то све зато само да самог себе може поддржати. Али у Америци није срамота радити. Боље породице у Еванстону гледају, да даду сиромашним ђацима заслуге; јер ови не примају ништа бадава. Тако имаде ђака, који обављају службу кочијаша, вратара, ложача пећи пометача снијега, или пак чисте одјело, викају ципеле, засторе, перу прозоре и т. д. У вече се баце онакови ђаци у парадн и оду на забаве, гдје често пута састапу се са дјевојкама из оних кућа, које им давају заслугу. Имаде још других послова, које обављају ђаци у Америци. Тако при ручку постављају стол, да добију храну, перу посуђе, да добију стан, помажу у књижарама да добију књиге. Има их који се баве слагареком колпортажизм, уновчењем рачуна, контролирањем плинских сатова и т. д. Имаде много и таквих, који се баве извјешћивањем новина, то не треба тек рећи. Примјетити нам је ђачки живот, да се баш из оваких сиромашних ђачких кругова највише уздигну на најбоља мјеста у земљи.

Њега очију. Родитељима, васпитатељима и наставницима у дужности је, да се старају како за морално, тако и за тјелесно одгајање дјецe. Зато ћемо овдје изнијети неколика правила за његовање очију, која особито ваља имати у виду код дјецe.

- 1) Кад се дању пише, ваља се тако намјестити, да су прозори с лијеве стране, а сунчеви зраци никако да не падају на хартију, на којој се пише.
- 2) У сумраку нити пиши, нити читај, нити ради какав ручни рад.
- 3) Кад се ради поред лампе, ова нека је с лијеве стране, али не даље од пола метра; звоно на лампи нека је од млијечна (посукнула) стаклета.

4) Не треба радити (или писати или читати) уз змиркуву свјетлост: не ваља читати док се возимо, или кад лежимо.

5) Кад се пише, не ваља пружити главу.

6) Најбоље је мастило црно. Гледај да што прије можеш писати без линије.

7) Кад читаш, сједи просто, наслони се леђима ма наслоњачу или скамију и држи књигу објеручке пред очима у растојању око 35 центиметара.

8) Осјетиш ли умор у очима, одмах престани с послом, одмори се и гледај у даљину. Послије сваке болести штеди очи, не напреси их коју недељу дана.

9) Падне ли ти у око какав трун, немој да треш око, него издигни горњу трепавицу и тако је мало подржи докле трун не испадне сам. Неће ли трун да испадне, потражи љекара.

10) Добијеш ли болест у очима, или осјетиш ли да ти вид слаби, потражи љекара. Без љекарева савјета не употребљавај наочаре.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Дјело. Год. 1897. св. I. Садржај: *Густа ноћи* пјесма од Алексе. — *Прва шуга* пртица (Свет. П Ранковића. — *Пјесме из Ниша* о харемима од Јелене Јов. Димитријевића. — *Мурци* поема М. Ј. Љермонтова, од Окице Глушчевића. — *Личности у историји* А правци према овоме питању. — *У шуми*, пјесма од Д. Р. Д. *Негмарци* роман из новије српске историје написао К. П. бив. учитељ (свршетак). — *Садашње уређење Векике Школе* извјештај овогодишњег ректора С. О. Р. Бујовића, прочитан на Св. Савској прослави 14. јан. 1897. год. — *Приповијетке у име Гомића* (За сина, Свети Тимотије. — *Научна хроника*: Трифа (Tuber cibarium pers) од Жив. Ј. Јуришића. — *Позоришни преглед*: Ниоба, Госпођа од Сен-Тропеа и Госпођица од Бел-Ила од Бор. П. — *Критика и библиографија*: Петар II. Петровић-Његош као владалац написао Др. Л. Томановић. Цетиње 1896. Цијена 1 фос. 8^о стр. XII. и 222. и додатак један на стр. 223. Реферат од К. — Нешто о ружи и ружином мирису: саставио Жив. Ј. Јуришић (одштампано из Српских Новина) Биоград. Штампано у краљев. срп. држав. штампарији. 1896. — 12^о стр. 46. Цијена 50 пр. дин. реф. Спме Тројановића. — *Краљ Едип*. Софоклова трагедија. С грчко превео Луко Зоре, Панчево, у 60 и 64. св. Народне Библиотеке Браће Јовановића. *Краљ Идип*. Трагедија од Софокла. С грчког превео Никола Јовановић учитељ. Пожаревад. Штампарија Мих. Костића. 1895. Sofoklove Tragedie. Preveo i uvod i tumač napisao Koloman Rac. Sa dvie slike u tekstu i jednim prilogom. Zagreb. Naklada Matice Hrvaiske“ 1895. (12. св. матичних. „Превода грчких и римских класика) рефер. Н. Вулића. — Radoslav Lopašić. *Oko Kupe u Korane*, mjestopisne i povjestne crtice dopunio Emilij Lassowski sa dvadeset i tri slike i jednom zemljopisnom kartom 1895. 1—328 стр. реферат Војислава Симоновића. — Проводом критике на књигу Психологија Гомила од Жив. Живановића. — *Краћи реферати*: „Јевремовац“ ботаничка башта Краљевине Србије у Биограду, Сјемење прибрано у „Јевремовцу“ 1896. г., које се нуди у замијену ботаничким баштама. VII. година 4^о с. 1—23. — *Исправке*. — *Бљешке*: Друштва. — Књижевност. — Новинарство. — Просвјета. — Умјетност. — Лични гласови.

„**Бранково Коло**“ за забаву, поуку и књижевност власник и уредник Паја Марковић Адамов. Година III. У Ср. Карловцима 13 (25) фебруара 1897. Број 7.

Садржај: Јер. Живановић: У једну споменицу (Пјесма.) — Драгутин Ј. Илић: Свијетле слике из српске борбе за крет часни (Приповијетка.) — Светозар Манојловић: Вук — на вук (Пјесма.) — Ernest Daudet: Журдан Главосеча 7. (Роман.) — Jean de Rouge J. Д. И.: Свједок (Приповијетка.) — Манојло Ђорђевић Призренац: Српско Светилиште. — Ковчежић: Књижевни прикази (6 Милош Н. Пејиновић: На мирисноме Златибору од Срет. А. Поповића.) Књижевне биљешке. Просвјетни и друштвени гласник. Позориште. Лица.

„**Бранково Коло**“ излази сваког четвртка. Цијена је листу за Аустро-Угарску, Босну, Херцеговину и Црну Гору на годину 5 фиор., на по године 2 фиор. 50 новч., на четврт 1 фиор. 25 новч., (за ђаке 3 фиор. 50 новч. годишње, 1 фиор. 75 новч. на по године); за Србију и све остале земље годишње 6 фиор., на по године 3 фиор., на четврт године 1 фиор. 50 новч. (за ђаке 4 фиор. годишње, 2 фиор. на по године). Из Србије прима претплату само Књижарница Велимира Валозића у Биограду, а из осталих земаља само Администрација „Бранкова Коло“ у Ср. Карловцима. Претплата се прима само у новцу, (нипошто у маркама и т. д.). Рекламације ће се узети у обзир само онда, ако се рекламује најдаље послје двије недјеље; послје тога стаје сваки број 10 новч.

„**Наставник**“, лист професорскога друштва, 1 свеска Јануар књига VIII година 1897. Власник Професорско Друштво, одговорни уредник Л. Лазаревић, професор I биоградске Гимнасије.

Преглед садржаних 1 свеске, 1897.: 1. Преглед за ријешење проблема трисекције, написао Цепар Живковић; 2. Настави из Јестаственице, Физике и Хемије у француским школама, написао А. Станојевић; 3. Ботаника за више разреде гимнасија, израдио Ђ. Козарчи; реферат Богд. Ј. Јанковића; 4. Лекције из Минералогije, саставили Драг К. Антић и Пик. М. Ракић; реферат Свет. П. Стевановића; 5. Учебникъ, по иачъртателна геометрија, съставилъ Аниъ Шоуреки; реферат К. Стојановића; 6. Новине из наставе и науке: Калциумов карбид и ацетилен. — Најстварије бактерије. — Crustaceae (љускари) што лете. Отимачи и прождрѣвци међу Protozoa-ма. — Циклометриске функције. — Тропске кише; 7. Рад у школи и за школу: Из главнога Просвјетног Савјета. — Геолошко Друштво. — Напомене на чланак: „Из бјележнице једног разредног старјешине“. — Број ученика у Св. Савској вечерњој школи; 8. Професорско друштво: Из Управиних записника; 9. Лични гласови: Начелник министарства просвјете. — Секретари министарства просвјете. — Главни просвјетни савјет. — Кретање наставника; 10. Ковчежић: Thesaurus linguae latinae. Како гимнасијски ученици помажу лијепу књижевност. — Температура у највећим дубинама, — Статистика ђака странаца у Њемачкој; 11. Прилог „Наставнику“: Кристалографска настава у IV разреду, од д-р Владемара Вега-а, превео П. Ст. Павловић.

„**Наставник**“ излази годишње у десет мјесечних свезака (за вријеме распоста не излази) од четири табака, а стаје за чланове Професорскога Друштва и учитеље основних школа — чланове Учитељског Удружења — годишње шест динара, а за друге претплатнике годишње петнаест динара или круна. Добротвори и утемељачи добивају лист бесплатно. „Наставник“ се даје у замјену.

Претплата се шаље *Учрвани Професорскога Друштва Биоград* — *Богословија*. — Претплату изван Србије прима и *Књижарница Велимира Валожика у Биограду*.

Учитељ, педагошко књижевни лист, орган учитељског удружења. Власник и издавач учитељско удружење. Уређивачки одбор: Ђока Ивковић и Светезар Вучовић, учитељи у Биограду. Уредник Н. М. Чолаковић, учитељ у Биограду. Свеска 5. Година XVI. Садржај: 1. *Шта смета основној настави* од Л. Лазаревића професора; 2. *Основна настава у Румунији* од Тасе Ивковића учитеља; 3. *О приљетчивим или заразним остима у школи* предавање Др. В. Ђорђевића школског љекара; 4. *Гимнастика у основној школи* од К. Јовановића учитеља; 5. *Педагошки преглед*, а) Неколико напомена о енглеским школама од Љ.; б) Чешка „Ustredni Matice Skolska“ од С.; 6. *Предавања*: а) Прости разломци (из предавања за IV разред осн. школе) од Љ.; 7. *Забавна и поука*: Радиша (прича из школина живота) од Ђ. Ивковића учитеља; 8. *Књижевни преглед*: а) Реферати о књигама и листовима: Дело, лист за науку, књижевност и друштвени живот; Школски одјек, реферат од Ђ. Ивковића учитеља; Пољопривредни календар од Г.; Зорица књига за дјecu реферат ом М. Љ. В.; б) Библиографија; 9. *Гласник* а) Виљешке и новости: — Нов министар просвјете — Промјене у министарству просвјете — Код новог министра просвјете — Учитељски премјештаји — Нијесу се примили дужности — Добротвор Учит. Удружења — Ручни рад у мушкој школи — Бачка књижница — Статистички подаци — Школ. музеј у Биограду — Колико има Срба у Европи; 10. *Учитељско Удружење* а) Добротвори и утемељивачи Српског Прегледа рачуна благајне Учит. Удружења; б) Преглед учитељске невоље од А. Пан.; Некролог † Људевит Модеп.

„Учитељ“ излази пут мјесечно у свескама од 5—6 табака. Годину почиње и свршава са школском годином. (Јула и август лист не излази).

Рукописи шаљу се уреднику и не враћају се.

Претплата се шаље Главном Одбору Учитељског Удружења у Биограду.

Цијена је листу: За цијелу годину: за Србију 10 дин. За друге земље 10 фран. или 5 фор. За пола год. 5 дин. 5 фран. или 2.50 фор.

Чланови Учит. Удружења (који плаћају 5 дин. годишње) ако су из Србије добијају лист за $\frac{1}{4}$ цијене јевтиније (7.50 дин.); ако су из других срп. земаља, за половићу цијене (5 фран. или 5.20 фор.).

„Нови Васпитач“, орган за педагошку књижевност, власник Мита Нешковић. Свеска II. Година X. У Ср. Карловцима. Српска манастирска штампарија 1897.

Садржина: Педагошка дјела и идеје Константина Д. Ушинскога; Врло мало о почетку рачунања у осн. школи; Школе у Америци; Поуке из опште знаности; Народно васпитање из Горње Крајине; Књижевни преглед „Новог Васпитача“; Педагошки Вјесни „Н. Васпитача.“

Лист излази првог дана сваког мјесеца. Годишња цијена 3 фиорина, полугодишња 1 ф. 50 н., на три мјесеца 80 новч. За Србију годишња цијена 8 динара, полугодишњв 4 динара; на три мјесеца 2 динара.

„Српски Архив“ за цјелокупно љекарство орган српског љекарског друштва уређује: Др. Јован Данић год. III. свеска I. Биоград Државна Штампарија Краљевине Србије 1897.

Садржај: 1. *Оригинални радови*: 1. Са брестовачке бање 1896. год. од др. Лазе Илића (1). — 2. 254 операције Катаракте у цетињској болници,

од др. П. Миљанића (6). — 3. Одређивање и испитивање лекова, које је модерна медицина усвојила, од др. Д. М. К. Милојковића (наставак) (12). — П. *Преглед литературе*: 4. Један случај Лепре бугарског порекла (15). — Лијечење несавладљивих бљубања код трудних жена (16). — 6. Терапевтичка употреба паре против пуерпералног ендометрита (17). — Ш. *Извјештаји о раду лијкарске заједнице*: IV. *Извјештаји о раду санитетских власти*: V. *Закони и наредбе*: VI. *Вијести о стручним заводима и установама*: VII. *Биљешке*: VIII. *Пабирци*: IX. *Шталешке и личне вијести*: X. *Јавна ријеч*: XI. *Библиографија*: *Исправка*.

Као прилог: „**Народно здравље**“ популаран часопис са засебним садржајем и засебном пагинацијом.

Цијена листу годишње: За Србију 8 динара у сребру; ван Србије 10 франка у злату, или 10 круна. „Народно Здравље“ издаје се и засебно те онда стоји за Србију 4 дин. а ван Србије 4 франка у злату, или 4 круне. Рукописи и новац слаће се др. Јовану Данићу, Биоград.

За чланове „Српског Лекарског Друштва“ овај је часопис бесплатан. Ко није члан, а неће да се претплати — молимо га, да пошаље лист одмах натраг.

„**Босанска Вила**“ лист за забаву поуку и књижевност. Власник и уредник Никола Т. Кашиковић, Сарајлија. Број 3. Год. XII.

Садржај: Пјесме: У поноћи, од Мехмеда. — На Шћепан граду, од Нурудин Ибнул-Хаџера. — Не чекај ме, од Јов. А. Дучића. — Приповијетке: Двије сестре, од Милке Гургурове. — Сличице, од А. Карабеговића Хасанбеговића. — Поука: Вид Вулетић Вукасовић (са сликом), од Д. Миковића. — Моја Липа: Ђоџа Пушић-Плетикосић. — Свети Саво у народном предању, од В. В. Вукасовића. — Српске народне умотворине: Братац и сестрица, забил. Нурудин Ибнул-Хаџер. — Српске нар. шаљиве приповијетке, забил. Васо Петровић и М. У. Влајинац. — Дилберке, сабрао Али Риза Даутовић. — Листак. —

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву два пута мјесечно сваког 15. и 30. Цијена је за све крајеве ну годину 4 фор., на по године 2 фор. Ђаци добивају лист за 3 фор. Претплата и рукописи шаљу се на уредништво. Неплаћена писма се не примају. Рукописи се не враћају. Писма из Србије марсирају се 25 пара дин.

Књижевни оглас. У Биограду излази „ЗБИРКА“ лист за омладину средњих школа. Издаје Ж. О. Дачић, уређује уређивачки одбор.

Изишао је и 10 број са овом садржином: *Крај Млаве*, пјесма А. Г.; *Хаџи-Рувимова смрт*, слика из наше прошлости, из Милићевићева поменика; *Потољсна круна*, пјесма од Уланда, превео К.; *Јован Бошковић*, од В.; *Зашто Аустрија није пропала 20 августа 1849 године у један час по подне*, прича Јана-Неруде; *Мајмуси најближи човјеку*, из „Њиве“; *Еј, гудало моје*, пјесма од Каменка; *Глачање дрвешта*, од Р.; *Сјетимо се*; *Гласник*; *Ковчезић*; *Књижевне вијести*.

„Збирка“ излази свакога првог и петнаестог у мјесецу, стаје за све српске крајеве само пола динара мјесечно.

Преплату и рукописе треба слати уредништву Ж. О. Дачићу предавачу — Врање.